

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK

f z e t e k

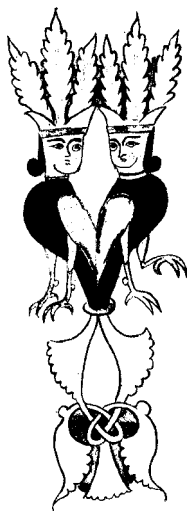
„Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék...”
(Vörösmarty Mihály)

az Erdélyi Örmény Gyökerek
Kulturális Egyesület
havonta megjelenő kiadványa
XV. évfolyam 177. szám
2011. november

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén 17 órakor
– hívtottan és hívtatlanul – mindenkit szeretettel vár
a Budapest V., Semmelweis utca 1–3., I. emeleti Bartók terembe

Bevezető énekek

„Szűz Istenszülő, te a kezdet nélküli Igét fogtad és a végtelen Istent szülted, a határtalant karodra vetted: szüntelenül jársz közbe nála a mi lelkünkért.” *

A halottak napjának gyertyái kialudtak, s lassan új fények világítanak: készülünk a karácsonyra, mikor a föld s az ég összeköttetésbe lépett. A megtestesülő Istennek három jellemzője is szerepel a saragán szövegében: kezdet nélküli, végtelen, határtalan. Mi, időhöz és térhez kötött emberek bízzunk az Istenszülő pártfogásában, hisz emberi természetünkhöz tartozik, hogy nem tudjuk nélkülözni a közbenjárót!

Dr. Sasvári László

* Szent Liturgia 94. o.

Lapunk az interneten: a www.magyarormeny.hu honlapon is olvasható.
Elektronikus levélcímünk (e-mail): magyar.ormeny@t-online.hu

Béres L. Attila

Fényudvaros dimenziókban

„Október az emlékezés hónapja.” – Ezekkel a szavakkal köszöntötte *dr. Issekutz Sarolta* a Fővárosi Örmény Klub közönségét, majd egyperces néma felállással gyertyafénynél emlékeztünk meg 6-áról, az 1948-49-es magyar forradalom és szabadságharc áldozatairól, az aradi vértanúkról, valamint október 23-áról, az 1956-os forradalom és szabadságharc hőseiről, köztük mindkét szabadságharc örmény származású hőseiről is. Ezt követően a műsort a rendező Budapest Főváros XI. ker. Örmény Kisebbségi Önkormányzat elnöke, *Dr. Forgács Barnabás* konferálta be, aki folytatja *Harmath Kálmán* közösség építő munkáját Újbuda örmény kisebbségében.

Legtöbben zongoraművészként ismerjük *Szilvay Ingridet*. Évente több alkalommal is megörvendeztetni játékaival az erdélyi örmény gyökerekkel rendelkező közösség tagjait. Az októberi klubdelutánon nemcsak mint kiváló zongoraművész kápráztatta el hallgatóságát örmény zenei válogatásával, hanem igazi tanárként magától értetődő természetességgel mesélt a műsorban elhangzott zeneszerzőkről, a hozzájuk fűződő élményeiről és a darabokról. Így nemcsak a zenén át üzent, hanem az örmény zenekultúra kiválóságaiból is ízelítőt adott. Tehetségével, csodálatos ujjai-val más dimenziókba emelte lelkünket. Repertoárjának gazdagsága, művészi játéka, átélt ritmusvilága, bravúros zenei építkezése, mind-mind, akár külön-külön is, a kor jelentős zongoraművészevé teszi őt, ezért kitünt-

Dr. Forgács Barnabás

tés volt játékát hallgatni. A műsorban a következő zeneszerzők művei hangzottak el: Komitász: Néptáncok, Hacsaturján: Álarcosbájból a Néptánc és Valcer. Mirkojántól az unokájának komponált Mirjám c. darabok, Babaján három szerzeménye, a 11 éves korában komponált ciklusából. A hálás közönség kikövetelte a ráadást is a művész-
nőtől, aki a mindenkori rebellesekre emlékezett, amikor is egy kuruc kori olasz verbunkot szólaltatott meg. (Október 23-án, vasárnap délután, az örmény mise

A novemberi közönség

utáni zeneagapé koncerten *A kuruc-kor zenetörténete* című pódium műsorban nemcsak egy 18. századi csembaló másolaton játszott, hanem verseket is mondott, továbbá énekel *Szilvay Ingrid*.)

Az októberi klubdelután második részében *Dr. Forgács Barnabás* által szerkesztett dokumentum-videofilmeket láthattunk a Budapesti Örmény Katolikus Lelkésztség történetéről, a kápolna és az örmény muzeális gyűjtemény létrejöttéről, legszebb tárgyairól, miseruháiról, könyvritkaságairól, festményeiről. A filmben a film készítője, az egyházi gondnokság vezetője, Fülöp Ákos atya, valamint a közgyűjtemény egyik rendezője mondták el gondolataikat a magyarörmények vallási és kulturális hagyományainak fennmaradását szolgáló közgyűjtemény létrejöttével kapcsolatban. A magyar és örmény történelmi hivatkozásokkal teli film csupán a „jéghegy csúcsa” volt, de nagy tapsot kapott nemcsak azoktól, akik már jártak a Gellért-fürdőhöz közeli Orlay utcában. A film készítőinek kijár a méltatás, hiszen olyan kulturális – egyházi és világi – fundamentumot tártak elénk, amellyel a ma-

Szilvay Ingrid zongorázik

gyarörménység a figyelem fényudvarába kerül. A magyarörmény közösség az erdélyi örmény kultúrával ezzel a filmmel is próbálja aktívan ápolni.

A tartalmas műsor végén a klub háziasszonya, *dr. Issekutz Sarolta* felhívta a figyelmet arra is, hogy a filmben látott értékek megőrzése, bővítése közös ügye közösségünknek. Szeretné, ha minél többen látogatnák a lelkész-

seget, a közösségi rendezvényeket. Kérte a megjelenteket, hogy mivel nincs hivatalos egyházi adó, minden egyes ember, aki a közösséghez tartozónak érzi magát, anyagi tehetségéhez mérten legalább egyszer egy évben utaljon át egy összeget a plébánia működésének költségeire! Szomorúan megjegyezte azt is, hogy az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület több mint kétszáz tagja közül ebben az évben eddig csak ötvenketten fizettek tagdíjat, és az 1 %-os támogatás alábbhagyása miatt nem bírja az egyesület fenntartani magát, működését, programjait.

Az információk, programok ismertetése után szeretetvendégség várt a megjelentekre.

Zeneagapé az Örmény Katolikus Templomban (Bp., Orlay u. 6.)

2011. november 20-án, vasárnap, kivételesen 16 órakor kezdődik a szentmise, ezt követően, 17 órakor a *Kirkósa családi vonósnégyes* hangversenyét hallhatjuk. A templom oldalhajójában megtekinthetjük *Zsedényi Lilla* ikonfestő ikonjait. Az estet szerény agapé zárja.

Az est költségeit a Bp. Főv. XI. ker. Örmény Kisebbségi Önkormányzat viseli.

2011. december 18-án, vasárnap, a szentmise után, 17.30 órakor kezdődik **Kedvenc karácsonyi CD-im Szongoth DJ** műsora, szerény agapéval.

Szongoth Gábor

Emlékezés

az 1848-49-es szabadságharc hőseire

Október 3-án az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület és a Fővárosi Örmény Önkormányzat által rendezett megemlékezés a már évek óta megszokott magas színvonalon valósult meg idén is. *Dr. Issekutz Sarolta* ünnepi megnyitója után *Dr. Katona Tamás* történész nagyszerű előadását – saját szóhasználata szerint: meséjét – hallhattuk, amelyben a vértanúk magánéletéről „mesélt”, közelebb hozva hozzánk a hús-vér embereket, a hősokeket. A Magyar örökség-díjas nagyváradi Kiss Stúdió Színház *Élni és nagyra nőni – Széchenyi István emlékezete* c. oratóriumjátékával, *Kiss Törék Ildikó* és *Varga Vilmos* nagyszerű alakításával felejthetetlen

dr. Issekutz Sarolta   *Dr. Katona Tamás*

tette az estet. A *Kiss Ernő* és *Lázár Vilmos* aradi vértanúk emlékére felszentelt kopjafa előtt kigyózó sorban, méltóságteljesen sorakoztak a kegyelet virágait elhelyező, a templomi harangzúgás alatt. Az örmény ételkülönlegességek falatozása közben kellemes beszélgetésekkel zárult az ünnepi est a '48-as kamara kiállítás képei között. Az estet a Ferencvárosi- és a XI. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat támogatta anyagilag, valamint a Terézvárosi ÖKÖ a helyszín virágdíszítésével.

M

A Fővárosi Örmény Önkormányzat koszorúját Heim Pál, *dr. Issekutz Sarolta*, *Dr. Kelemenné Csíkszentgyörgyi-Ficzus Margit* és *Kátainé Szilvay Ingrid* helyezte el

Egy nagyon nagy Kiss Színház

Két érett, okos színművész, akiknek az előadása végén – sajnos – már tapsrend közben el kellett jönnöm, családi okból. Pedig... pedig vörösrre tapsoltam volna a tenyerem *Kiss Törék Ildikó* és *Varga Vilmos* tiszteletére.

De beszéljünk először magáról az anyagról, amely *Kiss Törék Ildikó* összeállítás, aki szemmel láthatólag a nagyváradi *Kiss Stúdió Színház* lelke. Az est teljes címe: „*Élni és nagyra nőni – Széchenyi István emlékezete*”. Tudom jól, hogy a *Kiss Stúdió Színház* elsősorban Külső-Erdély, részben a szórványvidékek számára hoz létre előadásokat, de ez a Széchenyiest a lehető legjobbkor jött Magyarországra is. Hogy miért? Azért, mert a Széchenyi naplóiból, az általa és hozzá írt levelekből – kiegészítve némely, más szerzőktől származó szövegekkel – nem a lángoló lelkű, örökös hazafi, nem a nőcsábász, nem a hídépítő mániákus, nem egy politikai mágus, de még csak nem is az üldözésekbe állítólag meghibbant, elborult elme bontakozik ki. Nem, hanem egy emberi alak, a maga hibáival, értelmével, akaratával, eredményeivel és félelmeivel.

Mindezt az összeállítás nagyszerűen ábrázolta.

És most lássuk az ábrázolást, a színpadi, dramaturgiai megjelenítést. Ha azt mondom, hogy „eszköztelen”, a legkevésbé sem arról beszélek, hogy alig néhány kellék szerepel az előadásban. Elsősorban és főként *Kiss Törék Ildikó* csodálatosan sokszínű, ugyanakkor eszköztelen játékára gondolok. Kritikám első mondatában a „színművész” szót nem úgy használom, ahogyan azt általában a színészekre alkalmazni szokás, amikor minden cseppárát színművészeknek titulálnak. Hi-

Kiss Törék Ildikó és *Varga Vilmos*

szén vannak színészek foglalkozás szerint és vannak művészek, színművészek, akik igazán azok, amit a „művész” szó jelent.

Varga Vilmos hibátlan, átgondolt módon jelenített meg egy kezdetben kisé link, kapkodó, majd egyre felelősebbé váló embert, aki valóban „mindent akar”, de végső soron a magyarságért és a Kárpát-medence minden lakójáért érez felelősséget. Olyan felelősséget, amely mindenben túlnő. Komoly teljesítmény ezt a színpadon ábrázolni, nem egészen másfél óra alatt...

Kiss Törék Ildikó... – itt elnézést kell kérnem *Varga Vilmostól*, akit a *Kiss Stúdió Színpad* számos, korábbi előadásában méltathattam (volna), igen magas színvonalat tulajdonítva neki – mert most a partnernőjéről kell beszélnem.

Kiss Törék művésznő (igenis, ez kérem művészet), olyan meggyőzően változtatja a hangvételeit, a színeit – a különböző szerepek-alakok ábrázolását – hogy az nemcsak meggyőző, hanem megható. A színésznő őszintén, külsőségek nélkül, könnyfakasztás nélkül (arról már nem is beszélek, hogy „kulissza-hasogatás” nél-

A megemlékezés közönsége

gálati jelzővel ékeskedő tévé-csatornánk valamelyike tiszteleggel felvegye és ország-világ számára adásába illessze – persze, nem csupán egy kétperces bejátszás erejéig!

Kedves nagyon nagy Kiss Stúdió Színház, köszönöm ezt az október 3-i estet!

dcs

Októberi Zeneagapé

Szilvai Ingrid október 23-án, vasárnap délután, az örmény mise utáni zeneagapé koncerten A kuruc-kor zenetörténete című pódium műsorban nemcsak egy 18. századi csembaló másolaton játszott, hanem verseket is mondott, továbbá énekelt.

kül) igenis megható. Pontosan játszik, felelősségteljesen, és nem, hogy komolyan veszi az egészséget, de belső gondolati munka, meggyőződés, hit árad a játékból. (Teljesen egyéni megjegyzés: az előadás közben egyre inkább az volt az érzésem, hogy egy Dayka Margit, egy Ruttkai Éva játéknak vagyok a tanúja – bár a művészek, tudom, nem igazán szeretik, ha más művészekhez hasonlítják őket.)

Kiss Török Ildikó olyan visszafogott tud lenni egyes, és olyan kitörő más jelenetekben, hogy az szinte csodával határos. Kitörő bizonyos szövegeknél, amelyeknél a „kitérés” nem hangerővel, nem mozdulatokkal érvényesül, hanem az a belső meggyőződés árad belőlük: „tudom, hogy igazam van”. És éppen ezért valóban igaza van... A visszafogott hangvételű megszólalásai pedig – ha lehet – még ennél is megrázóbbak.

Mindent egybevetve: összeszedett, nagyszerű előadást láthattunk, igen jól összeszerkesztett anyagból, két nagyszerű művészember előadásában, amely bizony megérdemelte például egy tévé-felvételt! Megérdemelné azt, hogy közszol-

Nemzeti gyásznap: Nagybecskereken hangversennyel emlékeztek

Légy híve rendületlenül... címmel tartották meg kilencedik alkalommal az Emmanuel kamarakórus szervezésében a nemzeti gyásznapunk előestjén az aradi vértanúkra való megemlékezést.

A nagybecskereki székesegyházban szép számban összegyűlt az emlékező magyarság. Az Emmanuel kamarakórus előadásában elsőként elhangzott a Himnusz és Nyitrai György Históriai éneke az aradi vértanúkról, ami után Lázár Vilmos aradi vértanú, honvédtábornok emléktáblájának megkoszorúzására került sor. Magyarország belgrádi nagykövetsége kép-

Hallgatóság a nagybecskereki templomban

ta. Az emlékhangversenyen hagyományosan vendégelőadók is fellépnek, ezúttal a zenei középiskola növendéke, Dutina Anna szoprán lépett a közönség elé, aki G. Paisiello: Arietta és S. Merkadante: La rosa című művet adta elő. Jenovay Lajos, a Madách Amatőr Színház tagja pedig Faludy György: Október 6. című versét mondta el.

A folytatásban az Emmanuel kamarakórus koncertezett Konrád Emma vezényletével. Zongorán kísért Rontó Márta, hegedűn közreműködött Siiveg Tibor hegedűművész.

Kónya-Kovács Otília

(Vajdaság Ma, 2011. október 6.)

Emmanuel kórus, vezényel Konrád Emma

viselésében Nikowicz Oszkárné, a nagykövet úr neje és Vuity Mira attasé koszorúzott, de ugyanakkor dr. Issekutz Sarolta, a budapesti Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület elnöke is elhelyezte a kegyelet virágait. Koszorúzott még a nagybecskereki Petőfi MME, a muzslyai Petőfi Sándor MME, a Madách Amatőr Színház, a nagybecskereki Módszertani Központ, a VMSZ nagybecskereki helyi szervezete és az Emmanuel kamarakórus.

Az est keretében Ady Endre: Október 6. című versét Balázs József tolmácsol-

dr. Issekutz Sarolta koszorúz Lázár Vilmos emléktáblájánál

Répás Zsuzsanna: „A vajdasági magyarság mindig számíthat az anyaország magyarjaira és a magyar kormányra”

A vajdasági magyarság Eleméren emlékezett az 1848-49-es szabadságharc és forradalom hőseire

A vajdasági magyarság a Kiss Ernő honvédtábornok, aradi vértanú földi maradványait őrző eleméri katolikus templomban tartotta központi megemlékezését, amelyvel az 1848-49-es forradalom és szabadságharc hőseire emlékezett. Ökumenikus istentisztelettel kezdődött a megemlékezés, amelyet *msgr. Gyuris László* nagybecskereki esperes celebrált.

Az ünnep első szónoka *Répás Zsuzsanna* helyettes államtitkár volt, aki a nemzetek békés egymás mellett élésére apellált, ugyanakkor utalt a magyar kormány világos álláspontjára a minap elfogadott szerbiai restitúciós törvénnyel kapcsolatban: – Európai kultúránk alapja a krisztusi tanítás. Európai elvárás a békés egymás mellett élés, a nyitottság a másik ember felé, a diszkrimináció tilalma, az alapvető emberi jogok biztosítása. Ebben a kultúrkörben meg kell, hogy szűnjenek, nem létez-

Az eleméri templom ünnepelő közönsége

Az ünnepi misét bemutatta Gyuris László esperes (középen)

hetnek a kollektív ellenségek. A mérce az igazságosság, a mozgatóerő pedig az emberiség, vagyis a szeretet. Európában nem fogadható el és nem képzelhető el a kollektív bűnösség elvének alkalmazása és nem lehet az igazság kimondása, a múlt elismerésének kötelezettsége alól sem kibújni. Ezért tárjuk fel szerb-magyar közös erővel, történészek támogatásával 1942 mellett az 1944-45-ös események ártatlan áldozatainak ügyét. Az igazság kimondásával a másik fél és az áldozatok becsületét állítjuk helyre. Kiemelve a legfontosabbat: azt, hogy az erőszakos leszámolások soha többé ne történhessenek meg.

Kiss Ernő, a sortűzzel kendőzetlen arcú szembenéző vértanú hazaszeretetre hív bennünket – mondta Répás Zsuzsanna.

na, majd így folytatta: – Arra kér mindnyájunkat, hogy szülőföldünkhöz, őseink egyedül álló nyelvéhez és gazdag kultúrájához hűen és elválaszthatatlanul ragaszkodjunk. Ez mindannyiunk kötelessége... Mindnyájunk feladata, hogy a jelenleg folyó népszámláláson valljuk meg természetesen önmagunkat, nemzetehöz tartozásunkat, magyarságunkat. Közismert, hogy a jogok érvényesítésében fontos szereppel bír, hogy minél többen legyünk, mi magyarok. De a vajdasági magyarságnak tudnia kell azt is, hogy bármilyen eredmények és arányok születnek majd egyes helyeken, az anyaország magyarjaira és a magyar kormányra mindig számíthat. A vajdasági magyarság nem önmagában áll, hanem a Kárpát-medencei, sőt az azon kívül élő teljes magyar közösségnek fontos része. Mint ahogyan Kiss Ernő, Lázár Vilmos, Leiningen-Westerburg Károly és Schweidel József is részét képezték egy dicső vértanú közösségnek, melyről a magyar nemzet számos helyszínén, a mai napon megemlékezik.

Az eleméri megemlékezés második szónoka *Korhecz Tamás*, a Magyar Nemzeti Tanács elnöke volt: – Szabadságharcunknak máig ható örök értékei vannak. Ezek egyike a különbözőségek tisztelete, és az összefogás a nemes célok érdekében. A 13 vértanú Magyarország számos nemzetiségéhez tartozott. Ennek jelképes üzenetét 105 esztendeje *Várady Imre* is felismerte. Idézzük az ő szavait, amikor Kiss Ernőhöz és a szoborhoz szólt: „Legyen részed, ne csak a magyar vitézség, a magyar dicsőség örök hirdetésében, hanem e haza különböző nyelvű nemzetiségei között a testvéri békés egyesülés eszméjének megteremtésében, terjesztésében és megvalósításában. Kiss Ernő felmagasztosult hősi szelleme lakoz-

zék közöttünk és mi áldást kérünk áldott emlékedre”. Mi halovány utódok, leszármazottak, csatlakozunk *Várady Imre* fohászához és őrizzük tovább az aradi vértanúk emlékét.

Korhecz Tamás a hit erősítésének fontosságára is felhívta a figyelmet: – A nagybecskereki főtéren álló szobrot azóta már rég bezúrták, beolvasztották. A vas, a fém beolvasztható, az erő is keresztül viheti akarát. A szoborból lehetett bilincseket, ketreceket kovácsolni, de egy valamit nem lehet megtenni a pusztá erővel és erőszakkal. Nem foszthatnak meg bennünket a hitünkötől a nemzet felemelkedésében, a hitünkötől a megmaradásban, és a hitünkötől a szabadság és 1848 eszméjében. Erről csak mi magunk mondhatunk le. Ne tegyük ezt, tisztelt hölgyeim és uraim! Őrizzük meg nemzetünket, őrizzük meg az emlékezetet a hős tábornokokra, a szabadságharc vívmányaira! Éljen a magyar nemzet!

Az eleméri tiszteletadáson a vajdasági magyar pártok és civil szervezetek mellett a belgrádi magyar nagykövetség és a szabadkai főkonzulátus vezetői is elhelyezték a kegyelet koszorúit.

Ternovác István

(Vajdaság Ma, 2011. október 6.)

dr. Issekutz Sarolta az EÖGYKE elnökeként és a család nevében koszorúz

Répás Zsuzsanna, a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium nemzetpolitikáért felelős helyettes államtitkárának beszéde a Nemzeti Gyásznapi Központi Vajdasági Megemlékezésén

Tisztelt Emlékező Gyülekezet! Kedves Vajdasági Magyar Testvéreim!

Nemzetünk mai emléknapján az 1848-49-es szabadságharc áldozatai előtt hajtunk fejet Vajdaságban, ezen a különleges helyen, Kiss Ernő vértanú sírjánál, amelyet a tábornok által emelt templom őriz.

Százhatvankét évvel ezelőtt Arad városánál a Habsburg Udvar döntésére felakasztották és agyonlőtték a magyar szabadságharc 13 tábornokát. Ezzel vette kezdetét a kivégzésekben, bebörtönzésekben és üldözésekben kiteljesedő bosszúhadjárat. A megtorlás aradi vértanúja lett Vajdaságból Kiss Ernő mellett a szomszédos Nagybecskerek szülöttje: Lázár Vilmos, a zombori Schweidel József és a törökbecsei birtokos Leiningen-Westerburg Károly is. Örmény, német, osztrák, szerb és horvát származású tábornokok álltak ki a magyar ügy mellett.

1849-ben a bécsi hatalom nem tudta elviselni, hogy a szabadságukért küzdő magyarok győztes csaták sorával fölérjék kekedtek, és csak külső, orosz beavatkozással született meg a világosi fegyverletétel. A bécsi adminisztráció barbár, diktatórikus, jog- és nemzettipró választ adott a szabadságharcra. Cselekedeteik felháborították Európát. Magyarországot pedig csak rövid ideig foghatta vissza az erőszakos megtorlás, 1867-től folytatódhatott a reformkorral kezdődő felemelkedés.

Kedves Vajdasági Magyar Testvéreim!

Kiss Ernő tábornok kivégzése előtti utolsó szavaival a jövő magyar ifjúságáért, a jövő magyarságáért így fohászodott: „Istenem az újkor magyar ifjúsá-

Répás Zsuzsanna helyettes államtitkár köszörűz a magyar kormány nevében

ga egész ember lesz-e?” A tábornok áldást kér, hogy a magyar ifjúság szíve Krisztusé, élete hazájáé legyen. Kiss Ernő mondatában minden benne van. Keresztyéni szívvel a hazáért, nemzetért, családjainkért végzett munka és felelősség jellemzőit korábbi szabadságharcunkban is hallhattuk. „Cum Deo pro patria et libertate!” fogalmazott Rákóczi Ferenc is.

Ha csak arra gondolunk, hogy Kiss Ernő unokája, Dániel Ernő kereskedelmi miniszterként az al-dunai Vaskapu kiépítésének teljes megvalósításában szerzett jelentős érdemeket, illetve, hogy Jeszenák János 1849-es vértanú dédunokája, a felvidéki vértanú-politikus Esterházy János a keresztyénség és európaiság példamutató hőse lett, nem mondhatjuk, hogy az utódok ne követték volna az útmutatást.

Kiss Ernő azonban mindnyájunkat arra kér, legyünk krisztusi szívűek és hazát, nemzetet szolgálók. Fennköltlen hangozhat e gondolat a XXI. században, amikor

Európa, a gyökereiben és identitásában keresztyén kontinens értékeit újra keresni kényszerül, amikor a fogyasztói társadalmak reklámra, marketingre és informatikai fejlesztésre fókuszálva ezekben keresik embertárs és Istenpótlékaikat. Azonban sem Kiss Ernő, sem Rákóczi nem tévedtek. Európai kultúránk alapja a krisztusi tanítás. Európai elvárás a békés egymás mellett élés, a nyitottság a másik ember felé, a diszkrimináció tilalma, az alapvető emberi jogok biztosítása. Ebben a kultúrkörben meg kell szűnjének, nem létezhetnek a kollektív ellenségképek! Merte az igazságosság, mozgató erő pedig az emberiség, vagyis a szeretet.

Ma Európában nem fogadható el, és nem képzelhető el a kollektív bűnösség elvének alkalmazása, és nem lehet az igazság kimondása, és a múlt elismerésének kötelezettsége alól sem kibújni. Ezért tárjuk fel szerb-magyar közös erővel, történések támogatásával 1942 mellett az 1944-45-ös események ártatlan áldozatainak ügyét. Az igazság kimondásával a másik fél, és az áldozatok becsületét állítjuk helyre. Kiemelve a legfontosabbat, azt, hogy az erőszakos leszámolások soha többé ne történhessenek meg.

Ismert, hogy Londonban és Brüsszelben – embertelenségét számon kérve – hogyan fogadták Haynaut. Menekülnie kellett, mert nem fért össze Európával. Ugyanúgy tudatosan kell hangsúlyozni azt is, hogy voltak szerbek, akik az 1849-es zentai szerb rajtaütéskor magyarokat bujtattak. A kiegyezés korát meghozó Deák Ferenc is a szerb Vitkovich Mihály pesti író és ügyvéd mellett volt gyarkornok. Az egymás mellett élő nemzeteknek sorsukat közösen kell formálniuk, Szent Száva és Szent István országainak közös nevezője a keresztyénség és eu-

rópaiság kell legyen. A mi feladatunk ma is, hogy a béke megőrzésével kerüljük a konfliktusok kiéleződését, hogy a provokációk és feszültségkeltések hamisságáról és hátsó szándékáról békét megőrizve rántsuk le a leplet. Ezen az úton segít minket a Topolyai Tolerancia Tábor, az egységes magyar nemzet összefogásának ereje, és az európai kultúrát képviselő értelmiségiek és politikusok.

Kedves vajdasági magyar testvéreim!

Kiss Ernő a sortűzzel kendőzetlen arcával szembe néző vértanú hazaszeretetre hív bennünket. Arra kér mindnyájunkat, hogy szülőföldünkhöz, őseink egyedülálló nyelvéhez és gazdag kultúrájához hűen és elválaszthatatlanul ragaszkodjunk. Ez mindannyiunk kötelessége. Így tett az 1848-as emigráns Kosztolányi Ágoston honvédszázados is, amikor hazatért Bácskába, szülőföldjére. Ezen döntése következtében tanulhatott magyarul itthon, Szabadkán unokája, Kosztolányi Dezső, és fogalmazhatta meg egyik legnagyobb magyar költőként az anyanyelv iránti tiszteletét és vonzalmát. Anyanyelven lett világhíres sztárenekes Ruzsa Magdi, a magyar kultúrát viszik tovább a Gyöngyösbokréta néptáncosai, a magyar elme zsenijét hirdeti Lékó Péter.

Mindnyájunk feladata, hogy a jelenleg folyó népszámláláson valljuk meg természetesen önmagunkat: nemzethez tartozásunkat, anyanyelvünket. Közismert, hogy a jogok érvényesítésében fontos szereppel bír, hogy minél többen legyünk mi magyarok. De a vajdasági magyarságnak tudnia kell azt is, hogy bármilyen eredmények és arányok születnek majd egyes helyeken, az anyaország magyarjaira és a Magyar Kormányra mindig számíthat. A vajdasági magyarság nem önmagában áll, hanem a Kárpát-medencei és azon kívül

élő magyar nemzet közösségének fontos része, mint ahogy Kiss Ernő, Lázár Vilmos, Leiningen-Westerburg Károly és Schweidel József is részét képezték egy dicső vértanú közösségnek, melyről a magyar nemzet számos helyszínen a mai napon megemlékezik.

Az emlékezéshez más nemzetek fiai is csatlakoztak és csatlakoznak, mert elismerik Magyarország Habsburgokkal szemben kivívott szabadságának százhavankét évvel ezelőtti ügyét. Ezért énekeltek együtt Magyarittabén, Kiss Ernő egy-

kori falujában a „Ne sírj, ne sírj Kossuth Lajos”-t a vajdasági magyarok mellett a szerb, a román, a német és a szlovák emlékezők Kossuth ma 115 éves szobrának avatásakor is. Nemzetek találkoztak és együtt emlékeztek meg a magyar szabadságharcról, egy eltiport igaz ügyről, európai módon, békességben.

Mindannyiunk számára ők mutatnak most példát.

Köszönöm, hogy meghallgattak!

(Elhangzott Eleméren, 2011. okt. 6-án)

A második honfoglalás, avagy Szervátiusz Jenő Hét vezér szobra

2011. augusztus 16-án – a II. Kolozsvári Magyar Napok keretében – újabb műalkotással gyarapodott a Szent Mihály Plébánia udvari traktusában helyet kapott Szervátiusz Múzeum. Amint arról a híradások is beszámoltak, Szervátiusz Jenő mészakőből készült szobrát a Gaál György elnök képviselte Kelemen Lajos Műemlékvédő Társaság adományozta, és az Egyházközség nevében Ft. Kovács Sándor főesperes-plébános vette át. A kompozíciót a Művész monográfusa, Banner Zoltán művészettörténész mutatta be. Két kérdés tisztázatlan maradt, pontosan mikor és hova készülhetett eredetileg a szobor?

A kérdések megoldás-kísérletéhez térben és időben sétáljunk el az 1941-től 1945-ig újra a honfoglaló magyarok vezére nevét viselő Árpád, mai nevén a rossz emlékű Traian utcába. A 27. szám alatt a második bécsi döntés időszakáig egy be nem fejezett középiskola építőtöplépe csúfította az utcát. Az oromzatos-oszloprendes tagozásaival a kései olasz reneszánsz hangulatát megidézőni kívánt, félbe maradt épület befejezése a magyar Honvédelmi Minisztérium építési osztályának lett a feladata. A háromszintes épület áttervezésének 1941 márciusában látott neki Ormay János mérnök-főhad-

nagy, építész-mérnök. Az utca felőli, eredetileg Cour d'Honneur (díszudvar) elrendezésnek, az U betűt formáló alaprajznak csak az

A kolozsvári Honvéd Hadtestparancsnokság

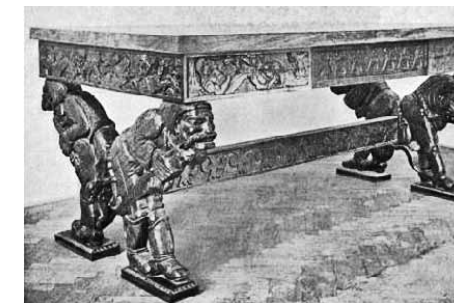
egyik szára valósult meg, a felhúzott falak is vakolatlanok maradtak. A kolozsvári IX. Honvéd Hadtestparancsnokságnak otthont adó, részben átalakított épület a hun és ősmagyar eszmeiség művészileg megtervezett visszaálmódása lett, melyet a bejáratok díszei is visszatükröztek: a bácstoroki mészakőből faragott kopjapillérekkel és tojástagos ívkövekkel szegélyezett félköríves falnyílások, s abban dús faragású tölgyfa szárnyak. A főbejárat két oldalán „Hun” (Hunor) és „Magyar” (Magor) kopjapillérekkel szegélyezett, dunaharaszti mészakőbe vésett, több mint három méteres alakjai magasodtak. A homlokzat sárga homokkővet a Kolozs megyei Alsótök (Tioclu de Jos) helységben fejtették. A napfényt a modern Teschauer rendszerű (egyesített szárnyú) ablakok árasztották a helyiségekbe. A kódíszeket, a fa applikációkat, az épület külső részét ékítő falképeket, sgraffitókat a vakítóan fehér nemes vakolat hatásosan kiemelte.

Az iparművészeti munkák is hasonlóan látványosak voltak: a főbejáratot kopjamintás kovácsoltvas rácsos kapu jelezte, a mennyezetekről ötlángú kovácsoltvas csillárok függtek, a szobákból faragott tölgyfaajtók nyíltak, az emeletre tölgyfa burkolatú lépcsőkarok vezettek. A lépcsőkorlátok, a deszkamellvédek, a kopjacölöpök, a faburkolatok és a padlózat mind-mind fényezett tölgyfából készült. Az előcsarnok és a díszlépcső olombetétes üvegablakain címer, várképek, fejedelmi arcképek és az ősmagyar legendárium jelenetei pompáztak. A székely háziipart a rackagyapjú alapanyagú háziöltöttek szőnyegek és terítők képviselték.

A 10 hónap alatt megvalósított, Kolozsvár városrendezési tervének keretében tagozott épületet 1942. január 18-án Bárdossy László miniszterelnök és báró Bánffy Dániel földművelésügyi miniszter jelenlétében áttették át rendeltetésének.

A díszítő munkálatokba a korszak elismert művészeit is bevonták. Az iparművészetben is jeleskedő Haranghy Jenő (1894–1951) festőművész nevéhez kötődtek az elpusztult homlokzati és lépcsőházi falfestmények, sgraffitók, valamint az üvegablakok képei.

Az üvegfestmények Palka József díszüveg festő kivitelezései voltak. Hat freskó a Corvin koszorúval akkor frissen kitüntette

A diófából faragott dolgozóasztal, lapját székelyharisnyás favágók szobra tartja

tett csíkszeredai születésű Szopos Sándor (1881–1954) festőművész alkotásai közé tartozik.

Az épület külső és belső szobrainak elkészítésére nem pályázatot írhattak ki, hanem, hogy meghívásos alapon kérték fel a közreműködő művészeket és szakembereket. Ennek alátámasztásául Rátz Mihálynak, a kolozsvári római katolikus egyházközség képviselőtestületi tagjának, az építkezés ellenőrének egyik levelére hivatkozom. Kolozsvárt, 1941. november 4-én keltezett levelével Kőpeczi Sebestyén József heraldikus, címerszakértőt és festőművészt kereste fel, arra kérve, hogy „szíveskedjék soraim vétele után Ormay mérnök-főhadnagy urat felkeresni, hogy a heraldikus feladat megoldásáról és megbízásáról tárgyaljanak”.

Szervátiusz Jenő Hét vezér szobrát az építmény központi részében, a kapualjban szándékozhatott elhelyeztetni, de a korabeli fényképek tanúsága szerint az épületbe lépőket az ötszínű kopja és karikó mintás terrazzo padló szélén Árpád vezér mellalakja fogadta. Úgy alakult, hogy az épület külső részén (lásd Hunor és Magor) és belső terében elhelyezett kőszobrokat a Bihar megyei Gálospetriben (Galoşpetreu) – Érmihályfalvától 10 kilométernyire – született Borsodi Bindász Dezső (1903–1979) formázhatta meg. Bár egyidős volt Szervátiusz Jenővel, többet bizonyíthatta rátermettségét. Korábban készült köztéri szobrai tették ismertté nevét: az alsószolcsei első világháborús és az ónodi hősi emlékmű, a miskolci Szent István szobor, valamint Csengey Gusztáv evangélikus teológus, költő és Lévy József költő, Borsod megyei alispán mellszobra. A Honvédelmi Minisztérium igényt tartott Szervátiusz Jenő közreműködésére is. Az életemét jelentő fa művészi megmunkálására kérték fel, alkotásával a hadtestparancsnok fogadó- és dolgozószobáit díszítették, berendezései adták meg a hely szellemét kiemelő méltó külsőségeket. Az általa fába álmódott figurális bútorok a székely népi és katonai élet tárgysorozatából merítették témáikat. A népies ihletésű lócák és székek mellett komoly iparművészeti remekeket vártak a parancsnokot és vendégeit: a Marosvásárhelyen oly sok épületet tervező Thoroczkay Wigand Ede (1870–1945) műépítész bútorainak stílusára emlékeztető, figurális faragásban végződő karosszékek. Az épületben székelő Dálnoki Miklós

A Szervátiusz Jenő alkotta kehely

Béla (1890–1948) hadtestparancsnok mindennap elhaladt az előtt a történelmi táblófestmény előtt, mely Horthy Miklós kormányzót ábrázolta, amint a Fótér északi során az 1940. szeptember 11-én Kolozsvárra bevonult magyar katonák díszelgését fogadta. Dolgozószobájában a Szervátiusz Jenő megálmodta, a székely népeletről vett jelekkel és alakokkal díszített, diófából faragott hatalmas dolgozóasztal várta, melynek lapját négy bajuszos, székely harisnyás favágó meggörnyedt szobra tartotta. Egyedi vésokezelését, formáinak ritmikáját, a székely lelkületet fafaragásban kifejezett beleérző képességét nem lehetett összetéveszteni a tisztí íróasztalok díszítésére szolgáló kis alakú, székely népi tárgyú faszobrok sorozatával, melyet Romulus Ladea szobrászművész egyik tanítványa, a szászrégeni születésű Csorvássy István (1912–1986) szobrász, fafaragó művész készített.

A témához kapcsolódik még egy érdekes adalék. A „kurta magyar világból”, 1941-ből származik Szervátiusz Jenőnek egy másik, ugyancsak a magyar honvédséghez kapcsolható, feledésbe merült munkája, a 21-es honvéd Bajtársi Szövetség emlékkelye. A kehely érdekessége, hogy a magyar heraldika legkiválóbb, korábban már említett mestere, Kőpeczi Sebestyén József tervezte, melyet Szervátiusz Jenő a maga szakmájában ugyancsak művésznek tekinthető alkotótársával, Péterffy Lajos kolozsvári ékszerész-szel formázott meg.

A magyar királyi kolozsvári IX. Honvéd Hadtestparancsnokság egykori épületé-

nek „magyaros” díszítőelemeire csak a korabeli fényképek, képeslapok emlékeztetnek. Az épület második világháború utáni sorsában bizonyára a magyar katonasághoz fűződő előélete is szerepet játszhatott abban, hogy az eredeti, román elképzeléseknek megfelelően nem oktatási célt szolgált. 1948-tól egészen az 1989-es romániai politikai átrendeződésig a hírhedt Securitate helyi központja volt. Az épület nyomasztó emlékéit enyhítse az a tudat, hogy abban egykoron Szervátiusz Jenőnek és művészársainak alkotásai próbálták feledtetni a világháború szörnyűségeit, a katonai drill merevségeit úgy, hogy a székely művészet derűre készített játékoságát lopták a komor falak közé.

A mészaköböl készült Hét vezér szobrot korábban célba dobálással rongálták

Szervátiusz Jenő Hét vezér szobra sokáig lappangott, a múlt rendszerben Kiss Jenő költő, egykori erdélyi helikonista kertjében, majd a Heltai Alapítványnak otthont nyújtó épület udvarában. Dési Károly és Venczel Attila szobrászoknak volt mit restaurálnia, főleg pótolnia, a szobor alakjai, a honfoglaló vezérek nem háborús sérüléseket szenvedtek, a károkat nem repeszgránátok, vagy eltévedt lövedékek okozták, a képzőművészet iránt fogékony vendégek célba dobással fejezték ki kritikájukat a nekik nem tetsző rész eltávolításának reményében. A szoborrongálások is a 20. századi erdélyi művészet-történet megíratlan fejezetei közé tartoznak.

A kolozsvári IX. Honvéd Hadtestparancsnokság Szervátiusz Jenő faragta egykori berendezési tárgyai – főként a dolgozóasztal – kapcsán egy nagyon izgalmas kérdés merül fel. Mi lehetett a sorsuk? A bútorzat nem pusztult el, Kiss András nyugalmazott főlevéltáros visszaemlékezése sze-

rint 1946-ban a Bolyai Tudományegyetem kapta meg. Utána kellene járnia – valakinek –, hogy a korabeli bútorok a Babeş-Bolyai Tudományegyetem használatában vannak-e még, vagy esetleg leselejteztek őket. S ha tűzre vetésükkel nem emelték néhány fokkal az akkori időszak minden évszakban hűvös levegőjét, akkor kinek a szalonjában vagy dolgozószobájában lappanghatnak? Eredetüket illetően mostani gazdájuk valószínűleg teljes tájékoztatlanságban él. Megeshet, hogy egy kis utánajárással, egy kis elengedhetetlen szerencsével, újabb tétellel bővíthetne Szervátiusz Jenő munkáinak szakirodalma, és egy kis égi pártfogással, újabb műalkotással gyarapodhatna a Szervátiusz Múzeum.

Kazatsayné Lázár Jolán

Válasz egy adventi versre...

*Adventi harangok csak zúgjatok, –
szolozsma bűgást szórjatok az égre
s a Megfeszített piros, ömlő vére,
mint gyógyír hulljon bűnös szíveinkre!...*

*Lidérces vágyak ördögfiókáit
kacagja lelkem márvány temploma,
ingathatatlan szépre vágyó lelkem
a becsületes szentelt temploma!...*

*Hozsánnát zengő orgona bűgással,
keresem Istent, a Legfőbb Nagyot,
keresem Őt, ... a földi úton járva,
itt, hol zokognak bukott angyalok!...*

*Hozzá vágyom, s a vágyam tiszta lángja,
mint pisla mécses küzd a végeken,
fejem karomra hajtom néma vággyal, -
... ölelj magadhoz engem, Istenem!...*

Gyarmati Béla

Adalékok az erzsébetvárosi Lukácsok XVIII. századi történetéhez

Az erdélyi örmény Lukácsok múltjának kutatói számára értékes forrást jelentenek a gyergyószentmiklósi örmény anyakönyvek. Sajnos, a majd' háromszáz éves adatok értelmezését két dolog meglehetősen nehezíti. Az egyik a korabeli névhasználat. A XVII–XVIII. század átmenei időszakában az Erdélyben letelepült örmények neveiknek hol az örmény, hol a magyar változatát használták, így

Az erzsébetvárosi Lukácsok címere [Gudenus] nyomán

a bejegyzések közt szereplő Nikos (mint: Nikolaus) és Miklós meggyőződés szerint ugyanazt az embert jelölik (1725-ben és '27-ben még Nikosként, 1731-től csak Miklósként, mintegy kódoltan jelezve az elmagyarosodást.) A másik nehézség a bejegyzések mai szemmel nézve feltűnő szűkszávasága. Eleink képesek voltak az elhunytat „Lukács Jakab lánya”, sőt, „Lukács bíró fia” megjelöléssel bejegyezni! Ezzel együtt is, a gyergyószentmiklósi örmény anyakönyvek közzétett adatai* óriási segítséget jelentettek az erzsébetvárosi Lukácsok korai történetének tisztázásában.

A gyergyószentmiklósi örmény katolikus keresztelési anyakönyvek legkorábbi bejegyzései között már 1723-tól kezdve szerepelnek Lukácsok: az 1720-as évek-től kezdődően több gyermek születését je-

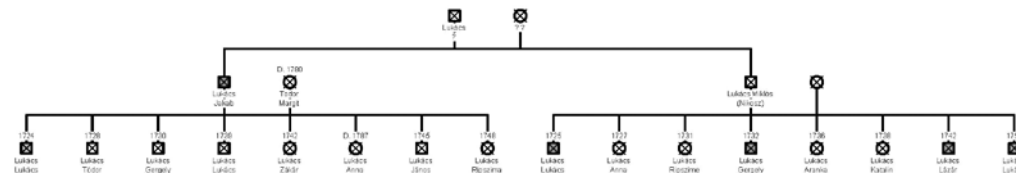
* CSIKY ATTILA CSABA: *Gyergyói örmény anyakönyvek/ A székelyföldi örmény katolikus egyház anyakönyvei*, Gyergyószentmiklós (1725-1905), Magyar-Örmény Könyvtár 5. Budaörs 2002)

gyezték be Lukács Karácson, Lukács Jakab, Lukács Miklós és Lukács Donig atyaságával. E legrégebbi fennmaradt adatok szerint Karácson 1723-ban, Jakab 1724-ben, Miklós 1725-ben és Donig 1727-ben már felnőtt, házas ember volt. Nincs rá bizonyítékunk, de az egymás után sorjázó évszámok alapján nagy a gyanú, hogy legalább ez a négy Lukács egymásnak a testvére volt. Karácson és Donig

leszármazottainak vizsgálata nem vezet messzire, bezzeg Jakab és Miklós utódainak követe!

E Jakab és Miklós gyermekei ugyanabban az időszakban születtek, tehát Jakab és Miklós ugyanazon nemzedék tagjai voltak (nem lehetett köztük apa-fiú rokonság, de lehetett közöttük testvéri, esetleg unoka-testvéri kapcsolat).

Gyűjtjük ki a Nikos/Miklós gyermekeiről szóló adatokat! Azt találjuk, hogy: 1725: Lukács; 1727: Anna; 1731: Ripszima; 1732: Gergely; 1736: Aranka; 1738: Katalin; 1742: Lázár; 1754: Lukács. (Ha elvetjük azt a lehetőséget, hogy két apakorú Miklós élt volna egy időben, akkor a gyerekek közt kétszer előforduló Lukács keresztnév azt sejteti, hogy az 1725-ben született Lukács valamikor 1742 után meghalt volna, és őt pótolta volna az 54-ben született második Lukács.) Ha kihagyjuk közülük a nemesítés tekintetében érdektelen leányokat, akkor e Miklós

Az erzsébetvárosi Lukácsok hagyományos családfája

fiai 1760-ban az alábbiak lehetnek: Gergely, Lázár, Lukács.

És most másoljuk ide a családtörténeti irodalomban** közölt, az 1760-as nemesítésben szereplő fiakat, az addigra elhunyt Miklós gyermekeit: Lukács, Lázár és Gergely! A két névsor megegyezik, csupán a felsorolás sorrendje fordított: a miénk a születési, az oklevél a legifjabbtól a legidősebb felé rendez! Minden jel szerint megtaláltuk az 1760-as nemesi oklevélben felsorolt fiakat (és a méltatlanul fel nem sorolt leányok) születési adatait.

Két ellentetés vetődhet fel: egyes forrásokban a testvérek között nem Gergely szerepel, hanem Izsák, és a kedves olvasó hiányolhatja az irodalomban szokásosan szereplő negyedik Lukács-testvért, Jakabot.

Ad 1: Azt, hogy miképpen kerülhetett egyes forrásokban Gergely helyére Izsák, nem kutatom, mert a Magyar Országos Levéltárban fellelhető eredeti címeres levél pergamenjén jól kivehető az aranyozott betűkkel szereplő Gregorius (tehát Gergely), ellenben nem található benne semmiféle Izsák. Ugyan 1754-ben Gyergyószentmiklóson házasságot kötött bizonyos Lukács Izsák és Tarisnyás Manuság, ami arra utal, hogy az általunk vizsgált Lukács-fiakkal egyidőben élt egy Izsák is – tán Miklós testvéreként.

** Elsősorban a legfrissebb, legátfogóbb forrásra gondolok: GUDENUS JÁNOS JÓZSEF: *Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája*, Budapest, 2010.)

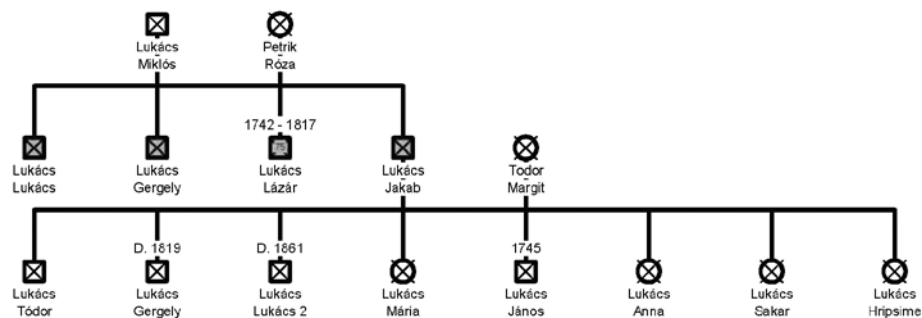
Ad 2: A negyedik testvér, Jakab kérdése ennél sokkal érdekesebb és messzebb vezet! Kezdjük azzal, hogy számomra nehezen volt érthető, hogyan kérhet nemességet a négy Lukács-testvér közül három úgy, hogy a negyediket kihagyják, akinek aztán két év múlva magának kell gondoskodni a nemesítéséről. (Hiszen kérésére 1762-ben Jakab is címeres levelet kapott.) A család-szerető örménységet ismerve ezt kifejezetten barátságtalan lépésnek éreztem! Gyűjtjük ki itt is a keresztelési anyakönyvben megtalálható gyermekeket, akinek atyjaként Jakab szerepel: 1724 – Lukács; 1728 – Tódor; 1730 – Gergely; 1739 – Lukács; 1742 – Zákár; 1745 – János; 1748 – Ripszima. Itt is két Lukács fordul elő: megint csak arra vélem, hogy az 1724-ben született első fiú 1739-ben meghalt, így a következő fiú ismét a Lukács nevet kapta. Melléjük írhatjuk az oklevélben felsorolt gyermekeket: Tódor, Gergely, Lukács, János, Mária, Anna (és nem Mária-Anna, mint ahogy a legtöbb forrás közölni szokta), Sakar és Herobsime.

A két névsor egyezése a fiúknál teljes, a lányoknál nyilvánvaló, hogy Zákár = Sakar („édes, cukros”, mint a szaharinban), és Ripszima = Herobsime (szent Hripszime örmény vértanú és szent emlékeztető). Mária és Anna nem szerepel a gyergyószentmiklósi anyakönyvben, sőt, 1754 után Jakabnak egyetlen gyermekét se jegyezték Gyergyószentmiklóson, ezt azonban indokolhatja Jakabnak az Erzsébetvárosba (Ebesfalvára) költözése. Ne fe-

ledjük, '62-ben Lukács Jakab már erzsébetvárosi polgárként kapta címeres levelét, így a gyergyószentmiklósi anyakönyvben hiányolt Mária és Anna könnyen születhettek (1754 és 1762 között) már Erzsébetvárosban. A Jakab gyermekeire vonatkozó anyakönyvi bejegyzések és az 1762-es oklevél névsorának meggyőző egyezése két felismerésre vezet rá minket. A kevésbé fontos, hogy megismertük Jakab nemesítést nyert gyermekeinek születési évszámait. (A korábban egyedülként ismert születési évű János 1745-ös dátumával való egyezés megerősíti sikerélményünket.) Ennél azonban sokkal fontosabb a másik következtetés: az 1762-ben nemesített Lukács Jakab nem lehetett az 1760-ban nemesített Lukács Lukács, Lázár és Gergely negyedik testvére! A Lukácsok nemzetségfája tehát a legrégebbi időket illetően mindenhol hibásan van feltüntetve! Egy ilyen egységes tévedés alapvető oka a családi emlékezet téves áthagyományozása lehet, amit megerősített a két nemeségadományozásnál leírt címerbrák pontos egyezése. Nem szabad lebecsülni a családi hagyományokat (sokszor egyebünk sincs!), de ez tévesnek bizonyult, hiszen az azonos címerrajz alapján joggal feltételezhető azonos családhoz tartozást nem csak

testvéri kapcsolat biztosíthat. Elméletileg Jakab bármely fiági felmenője és ezeknek bármely fiági leszármazottja egyaránt a Lukács családnévvel viselte, így a feudális hagyományok alapján egyforma címerük lehetett. A sokféle elméleti lehetőség közül az anyakönyvbéli születési bejegyzések egyértelművé teszik, hogy Jakab annak a Miklósnak volt a testvére, aki az 1760-os nemesítésekor már nem élt. (Tehát Jakab Lukács Lukácsnak, Lázárnak és Gergelynek a nagybácsija volt.) Így mindjárt enyhül az értetlenség: valamennyi testvér egyszerre kapott nemességet, de az egyöntetűséget az unokatestvérek esetében – hiszen Lukács, Lázár és Gergely ezek szerint Tódor, Gergely, Lukács és János unokatestvérei voltak – már nem lehet elvárni.

Sajnos, ha megállapításaim helyesek, akkor minden olyan forrást tévesnek kell minősíteni, amely a „Miklós fia Jakab”-ról vagy „Miklós másik fia Karácsony”-ról tesz említést, hiszen ezek helyesen „Miklós testvére Jakab”, vagy „Miklós másik testvére Karácsony” kellene legyenek. Csakhogy a jóhiszemű adattovábbadók a legritkább esetben ellenőrizték forrásaik helyességét, mi pedig a fentebiekben józanul mérlegelhetjük a megismert adatokat.

Az erzsébetvárosi Lukácsok pontosított családfája a gyergyószentmiklósi anyakönyvek alapján

Kuti Márta

Az örmény példa

Erdélyben évszázadok óta élnek örmények, de örmény szót nem hallani a 19. század vége óta, és mégis él az örmény identitástudat mindazokban, akiknek ősei itt találták meg életerüket és boldogulásukat, örözik és ébresztetik hagyományaikat minden olyan településen, ahol nagyobb számban élnek leszármazottak. De arra is törekszenek, hogy az egyes települések között mind szorosabbra fűzzék a kapcsolatokat, ahogyan az örményeknél szokás volt hajdanán. A nyelv elvesztése nem jelentette az identitás elvesztését, ugyanakkor magyarságuk felvállalása és megvallása azt bizonyítja, hogy szívesen és önként illeszkedtek be ebbe a kultúrába, amely szívesen fogadta őket, otthon érzik magukat benne, s ha megkérdik hovatarozásukat a válasz: magyar örmények vagy örmény magyarok.

A hét végén *Örmény identitás és öntudat Erdélyben* címmel az Örmény Kulturális Egyesület épp azért szervezte meg az Örmény Kultúra Napjait, hogy jobban megismerhesse örmény és nem örmény ezt a rendkívül érdekes történelmet és szokásvilágot.

Az első nap *Pál Orsolya*, a Bolyai Farkas Elméleti Líceum tanulója *A marosvásárhelyi Keresztelő Szent János plébániatemplom kriptájának örmény vonatkozásai – egy „kriptafeltárás” eredményei* címmel bemutatta a főtéri templom alatti temetkezési helyen meglelt örmény származásúakat, első sorban Csiki Márton kereskedőt, akinek feleségei, családtagjai pihennek itt.

Orbán János művészettörténész (Maros Megyei Múzeum) *Csiki Márton háza. Adatok a marosvásárhelyi örménység korai történetéhez* c. előadásában beszélt a városban Ebesfalváról, a későbbi Erzsébetvárosról be-

költöző örmény kereskedők befogadásának nehézségeiről. A Bornemisza-házként számon tartott Sáros utcai épületről pedig igazolta, hogy azt a Csiki család építtette, akik a város legtekintélyesebb, gazdag polgáraivá váltak.

Mariam Ohanian filmrendező Örményországból érkezett, és a szamosújvári Örmény Múzeum Egyesület vendégeként bemutatta *Diary of Pregnant Woman* c. filmjét, amelyben örmény tájak, emberek, szokások elevekedtek meg a lavas (örmény kenyér) készítésének titkától, egy kis falu mindennapi életéig. *Puskás Attila Barna Hajk országában Kisasszony havában* a MÖMKE által szervezett örményországi kiránduláson készített fotóit rendezte zenés összeállításba, bemutatva az Ararát lábainál fekvő ország tájait, embereit.

A következő nap a legnépesebb örmény település, Gyergyószentmiklós történetével ismertetett meg *dr. Garda Dezső* egyetemi tanár (*A gyergyói örmény közösség és asszimilációjuk a 19. században*), *dr. Magyarai Sáska Zsolt Örmény öntudat a számok tükrében* címmel tartott előadást. A számok világát oldotta *Szász Ávéd Rózsa* lírai képes beszámolója a nyári örményországi kirándulásról.

Ha örmény szó nem is hangzott el, a zene, a dal *Aszalos Enikő* énekesnő örmény nyelvű előadásában mindenkit megérintett.

A szervezők, a MÖMKE elnöke, *dr. Puskás Attila* elnök irányításával kiváló munkát végeztek, hiszen felmutatták, tanulságos a nem örmények (mint én is, és a többi magyar) számára, hogyan lehet jó vagy rossz körülmények között megőrizni önazonosságunkat, főleg így népszámlálás előtt. (*Népújság*, 2011. október 18.)

Kali Kinga

Örmények, szokások

Örmények Magyarországon és Erdélyben (1. rész)

A magyarországi örmény kisebbségnek két nagy történeti rétege van: az első diaszpórát azon egykori örmény kereskedők és nagyállattartók leszármazottjai, családjai alkotják, akik a 18. században tömegesen települtek át az erdélyi örmény központokból. Az asszimiláció folytán mára már beolvadtak a magyar nemzettestbe, az örmény nyelvet nem beszélik, de valamiképpen él még bennük az örmény származás tudata: önmagukat magyar-örményeknek hívják, akárcsak az Erdélyben maradt örmény telepések leszármazottjai.

A második diaszpórát főként az 1915–17-es törökországi genocídium eredményezte, illetve az azt megelőző történelmi események: az 1894–’96-os években a II. Abdul Hamid szultán véres örményellenes intézkedései elől menekülők, később pedig a népiirtást, a sivatagi deportálásokat túlélők is szétszóródtak a világban – egy részük Magyarországra és Erdélybe telepedett be. Hozzájuk csatlakoztak később azok az örmény kivándorló családok, amelyek az 1988–’91-es években, Örményországban és a Kaukázusban lezajlott események (karabahi helyzet, polgárháborúk a kaukázusi térségben, földrengés, Szovjetunió szétesése, a gazdasági helyzet hanyatlása) hatására kerestek menedéket Magyarországon. Habár itt két különböző betelepülési hullámról van szó, mégis ugyanazon második diaszpóra réteghez tartozóként kell kezelnünk ezeket a betelepülőket, mivel a csoportjellemzőik nagyjából azonosak, az asszimiláció jóval kisebb mértékű náluk, mint

az első diaszpóra esetében. Az örményeknek ezt a csoportját keleti örményeknek fogom nevezni. Ezek a családok természetesen beszélik az örmény nyelvet, második-harmadik generációs leszármazottjaik is, többnyire az Örmény Apostoli Egyházhoz tartoznak, és magyarországi létükben is jobbra örmény hétköznapiakat élnek meg a családon belül.

Kialakulóban van egy harmadik csoport is, amelynek jellemzői hasonlóságot mutatnak a kereskedelmi diaszpórákéval: néhány tucatnyi, a kelet-európai régióban végbement változások után Örményországból érkező vendégmunkás, valamint némelyikük családja alkotja. Érdekes módon, habár ugyanakkor jöttek el, mint az előbbieken említett kivándorló családok bizonyos része, ez a réteg mégsem nevezhető diaszpórának, mivel a csoport az átmenetiség jegyeit mutatja, erősen fluktuálódik. A terepkutatások azt igazolják, ennek a laza csoportnak a tagjai nem szándékoznak huzamosabb ideig megtelepedni Magyarországon (nem rendezkedtek be, lakóhelyüket örmény nemzeti szimbólumokkal dekorálják – örmény zászló, kötelező fénykép vagy festmény az Ararat hegyről, stb.). Az újonnan érkezettek nem tartják a kapcsolatot sem a keleti örmények csoportjával, sem a magyar-örményekkel, csupán egymás közt – valamint természetesen az otthon maradtokkal, mintegy transznacionális közösséget alkotva.

Az 1993-as magyarországi kisebbségi törvénynek megfelelően ez a két igen kü-

lönöző történelmi diaszpórához tartozó csoport egyesült örmény kisebbséggé. Az imígyen keletkezett csoport azonban sohasem lehet homogén: a lényegi különbségek, mint például az örmény nyelv birtoklása, az Örmény Apostoli Egyházhoz, illetve az Örmény Katolikus Egyházhoz való tartozás, a genocídiumban való érintettség húzzák meg a határokat a két réteg között – amelyek sok esetben a csoportok közti érdekellentétben fejeződnek ki.

Nem vizsgálhatjuk a magyarországi örmény kisebbség két nagy történeti rétegének életét, belső konfliktusainak okait anélkül, hogy az erdélyi örmények történetéről ne szólnánk részletesebben. Az erdélyi örmények ősei 1239-ben indulnak el Örményországból, feltehetőleg Aniból (a mai Törökország területén fellelhető romváros), a szeldzsuk dúlás elől menekülve. Több mint egy évszázadon keresztül védekeznek a mongolok uralma ellen a Kaukázusban, majd a Krím félszigetre menekülnek, később Lengyelországban és Moldvában telepednek meg. A moldvai örmény szórványok kialakulása a középkorra tehető – hét városba települnek be az örmények, és már a 15. század elejére virágzó kereskedelmet mondhatnak magukénak. A moldvai örmény telepek kereskedői, iparosai kapcsolatot tartottak fenn Erdély némely keleti helységével, úgymint Gyergyószentmiklóssal, Csíkszépvízzel, Besztercével, így már a 17. század elejétől megkezdődik az örmények áttelepülése ezekre a vidékekre. A letelepítés azonban I. Apafi Mihály erdélyi fejedelem nevéhez fűződik, és hivatalosan az 1672-es évszámhoz kapcsolódik – ekkor kelt szabadalomlevelében telepíti le a fejedelem a menedéket kérő örmény kereskedőcsoportokat, később kiváltságjogokat

adván nekik. A legenda szerint 3000 örmény kereskedőcsaládot telepedik be így Gyergyószentmiklóásra – a valóságos adatok azonban utólag nem mutatnak ki még 300 családot sem. Már az 1680-as években számos család továbbköltözik Erdély más vidékeire, az 1700-as évek elejére létrehozván az örmények másik két legjelentősebb közösségét Szamosújváron és Erzsébetvárosban, valamint később Csíkszépvízen is. Az újonnan érkezők viszonylag hamar feladják örmény keleti vallásukat, s az 1680-as évek végén egyesülnek Rómával: attól kezdve örmény rítusú római katolikusok. A 18. század közepéig nagy a fluktuáció, sokan visszaköltöznek Moldvába – de jellemző az ellentétes irányú mozgás is: Moldvából, Lengyelországból jönnek örmény családok. Az erdélyi csoportok rendkívül mobilak: kereskedelmük hatókörének kiterjesztésével egy időben elkezdődik a kirajzás, amivel közvetve kezdetét veszi az eredeti örmény közösségek felbomlása. Az elsődleges telepekről főleg a szerényebb vagyoni kereskedők és iparosok költöznek ki, létrehozván a szórványközösségeket (pl. Petele, Bonyha, Felfalu, Csíksomlyó, Gyulafehérvár, Görgényszentimre, Szárhegy, Ditró, Alfalu, Remete, Toplica, Tölgyes). A nagy tőkével rendelkezők a kitelepülés másik irányát választják: a Nagyalföldet – az 1780-as évektől egyre több örmény nagykereskedő bérel nagyállattartásra alkalmas pusztai legelőket, főleg Gyula környékén. Később ezek a kereskedőcsaládok véglegesen át is települnek, különösen, ha sikerül nemesi előjogokat szerezniük, birtokokat vásárolniuk. A fluktuáció, a gazdasági elit kiáramlása az erdélyi örmény közösségek fellazulásához vezetett, következésképpen az asszimiláció ütemét gyorsította meg.

A magyar törvény egy évszázadon át különleges jogállású idegenekként kezelte az örményeket, azonban egyre inkább elmosódott a különállás a kereskedő elemek és a rendek között. Kezdetben nem vásárolhatnak földbirtokot és állami hivatalokat sem tölthetnek be. 1776-ban kerül sor a jogi integrációra, az örmények ettől kezdve rendelkeznek a közhivatal-viselés jogával, tehát ugyanazokkal a jogokkal és kötelességekkel, mint a magyarok. Mindezt győzelemként élik meg, és igyekeznek minél jobb magyarrá lenni. A jogi integráció lehetővé teszi a földbirtokszerzést, ezáltal maga után vonja a területi mobilitást – ekkor lendül fel az alföldi állattartás. Az örmény családok gazdasági célú térbeli migrációjával párhuzamosan megfigyelhető a társadalmi mobilitás is. Erdélyben a hagyományos örmény foglalkozások – marhakereskedelem, bőrkereskedelem – elveszítik a jelentőségüket, ehelyett az örmények új foglalkozási ágakban próbálnak elhelyezkedni: mindez megrendíti a családi tradíciókat. A fiatalabb generációk Erdély és Magyarország nagyobb városaiba költöznek. A modernizáció beindítja a 19. század elején a nyelvvesztést: az örmény telepeken elkezdik örmény helyett magyar nyelven vezetni a különböző társulások, céhek jegyzőkönyveit, naplóit, sőt az egyháznaplókat, *protocollumokat* is. A szekundér, templommal nem rendelkező közösségek esetében még gyorsabb a beolvadás, mivel nem rendelkeznek sem örmény katolikus plébániával, sem autonóm közigazgatási szervvel, amely összefogná őket, elősegítvén identitásuk megőrzését. Az elit kereskedő- és tímárcsaládok stratégiája példaértékűvé válik: nemességet, birtokokat szereznek, s már az 1840-es években büszkén vál-

lalják magyarságukat, sőt magyar neveket vesznek fel. A felemelkedő elemek elhatárolják magukat a közösségtől, s lenézik a szegényebb, magyarul jól nem beszélő örményeket. Magyarok *akarnak* lenni – így a hagyományörzés háttérbe szorul a társadalmi értékpreferenciák sorában.

A beolvadás folytán megtörtént nyelvvesztés, a hagyományok háttérbe szorítása ahhoz vezetett, hogy mára már mind az erdélyi, mind a magyarországi magyar-örmények elsősorban magyarnak vallják magukat. Örménységük szituatív, csupán bizonyos helyzetben kerül elő, identitásuk a környezettől függő, viszonylagos: míg a 19. század fordulóján *plurálisnak* volt nevezhető (kulturálisan örmény, politikailag magyar), ma már *pozicionális*. A pozicionális identitás azt jelenti, hogy az emlékeztetéstől függően kerül előtérbe az örmény, illetve magyar mivolt. A magyar-örmények örménysége tehát a nagy egyházi ünnepek, örménységgel kapcsolatos megemlékezések köré fókuszálódik, az emlékeztetéstől függ. „Mi hét közben magyarok, hét végén a templomban örmények vagyunk.” – fogalmazta meg találatlanul egyik fiatal gyergyószentmiklósi interjúalanyom a pozicionális identitás jelenségét.

Az adott feltételek mellett a keleti örmény csoport defenzív gesztussal hártja el az asszimiláció (számukra negatívként megélt) példáját, és gyakorta a befogadó társadalommal azonosítja a magyar-örmények csoportját. Mivel a magyar-örmények nem rendelkeznek számukra egyértelmű „örmény világgal”, illetve ez a világ nem válik el egyértelműen a magyartól, egyre nyíltabban nem fogadják el a di-

aszpóra részeként őket, a kisebbségi törvény értelmében létrejött közösség ellenére sem. Ezért az örmény kisebbség számszerűsítése Magyarországon (is) nehézségekbe ütközik: mindkét csoportnak más és más a becslült értéke az országban élő örmények számát illetően. A Magyar Országgyűlés kisebbségi beszámolója 1996-ban 3500–10 000 főre becsüli a magyarországi örmények számát, az 1992-ben alakult Arménia Népe Kulturális Egyesület adataira (1000–1500 család, azaz 3500 fő körül) és az 1995-ben létrejött Országos Örmény Önkormányzat becsléseire (10 000 fő körül) hivatkozva. Mindannak ellenére, hogy például az 1990-es népszámlálás során mindössze 37 fő vallotta magát örmény anyanyelvűnek Magyarországon.

Míg a keleti örmények csoportja kívülről reprodukálódik, az Örményországból, Karabahból újonnan érkezők csatlakozásával, addig a magyarországi és erdélyi magyar-örmények csoportja nem várhatja kívülről a reprodukciót, hanem csoporton belül igyekszik megoldani azt, a csoport potenciális tagjainak örménység-tudatát felerősítve, országhatárokon is átnyúlva. A magyarországi magyar-örmények intenzívebb kapcsolatot tartanak fenn az erdélyi magyar-örményekkel, mint adott esetben a velük egy városban lakó, genocídium utáni betelepülő-hullámmal érkezett, az örmény nyelvet beszélő törökországi, örményországi vagy akár karabahi, szíriai, libanoni örményekkel. A magyar-örmények esetében sajátos „transznacionalitásnak” lehetünk tanúi: a közös származás tudatán túl főleg az önigazolás (és egymás visszaigazolása) köti össze a magyarországi és erdélyi közösséget, a mitikus-szentimen-

tális kapcsolat a kis őshazával, Erdéllyel – Örményországgal való kapcsolatuk inkább referenciális. Ez a geográfiaileg kiterjesztett közösség sokkal homogénebb, mint amit a magyarországi örmény kisebbség esetében tapasztalhatunk. Érdekes új jelenségként említendő meg az erdélyi örménytemető-mentő törekvések, – melynek részét képezik a feltérképezett szamosújvári és erzsébetvárosi örmény katolikus temetőkről, az örmény temetkezési szokásokról és halottkultusról a budapesti örmény önkormányzatok által kiadott monográfiák, – melyek magyarországi magyar-örmény indíttatásra alakultak mintegy mozgalommá; mind ezt felfoghatjuk a magyar-örmény közösség visszatérés-mítosának szimbolikus materializálódásaként, amely természetesen sosem járhat együtt területi revindikációkkal.

Feltehető a kérdés, melyek azok a szokások, amelyek a két diaszpóra-réteghez tartozóknál megegyeznek, netán közösen is gyakorolják őket. Négy szokásról tesz itt említést, amelyek tágabb értelemben vett közösségi (avagy politikai terminusokkal fogalmazva: magyarországi örmény kisebbségi) szinten tetten érhetők: Világosító Szent Gergely ünnepéről, az Örmény Genocídium megemlékezéséről, az 1848-as magyar szabadságharc magyar és örmény hőseinek megemlékezéséről, valamint a gyergyószentmiklósi Vörös Köpenyegesek ünnepéről.

Folytatjuk

(Az *antropológiai tanulmány megjelenés alatt* a Glatz Ferenc szerkesztette *Magyar Tudománytár 7., Nemzetiségek, szokások* témájú kötetében. A Magyar Tudományos Akadémia kiadványa.)

Gazdag Ervin

Az écskai uradalom – a Lázár család története**Ferenc Ferdinánd látogatásai (11. rész)*

Az özvegy Félixnek egyre jobban tetszett, hogy megszabadult a házasság kötelékétől. Egyre többet maradt távol a birtoktól. Vadászkalandokra vágyott, így Afrikába és Indiába utazott, és végigjárta az előkelők rendezvényeit az egész császárságban. Mária Anna grófnő halála után két évvel, 1895 júniusában Écska birtok ismét a pletykák, szóbeszédék tárgya lett a birodalomban. A nagybecskereki ügyvéd, dr. Jarmacky Sándor, akit a D'Hamoncourt kiskorú gyerekek gyámjának nevezett ki a gyámhivatal, bírósági eljárást indított az elhunyt Mária Anna végrendeletének érvénytelenítése iránt.

A végrendeletben az elhunyt a teljes birtokot kétfelé osztotta. A felét férje, Félix kapta, a másik felét pedig három gyermeke, Mária Lujza, II. Félix és Alisa. Azonban a végrendelet birtokfelosztásáról szóló része teljes ellentétben állt apja, Lázár Zsigmond végakaratóval. Zsigmond gróf végrendeletének második pontjában ugyanis kifejezetten meghatározta, hogy amennyiben Mária Annának nem lennének gyerekei, az egész birtok feleségét, Viktóriát illetné meg. Abban az esetben, ha Mária Annának vannak gyerekei, a birtokot az örökösök között kell szétosztani, tehát határozottan megtiltotta a Mária Anna végrendelete szerinti felosztást.

Jarmacky úr a királyi bíróságnál indított pert a megboldogult Mária Anna végrendeletének megsemmisítésére. A peres eljárás és ítélet, valamint az eljárásban résztvevő személyek igazi szenzációt jelentettek a közvélemény számára. A dr. Jarmacky által beszerzett bizonyítékokkal igazolták a vég-

rendelet készítése és aláírása körül történeteket. Félix a széleskörű nyilvánosság nyomására kénytelen volt elhagyni a birtokot, így egy hosszabb vadászatra indult Afrikába.

A birtok felügyeletét néhány emberre bízta: Winkler igazgató úrra, d'Elle Vaux Ernestin házitanítónőre és Kotak Emíliára, aki a kastélyt és a birtokot vezette. Annak elmenére, hogy bizalmas kapcsolatban állt Félixszel, Kotak Emíliának nem sikerült teljesen átvennie a birtok feletti felügyeletet. Ernestin házitanítónőben egy éber és fáradhatatlan harcos veszett el, aki átvette a gyerekek teljes felügyeletének és iskoláztatásának gondját és jogát is.

Félix, hogy megingott tekintélyét visszazerezze a Torontál megyei nemességnél, nagyon ravasz tervet eszelt ki. A hosszú és távoli vadászkalandjairól ritka és drága trófeákat, kitömött állatokat hozott magával. A kastélyban kialakított egy vadásztermet, amelyet szép és egyedi állatok példányaival rendezett be. A szalon szépsége nagyon hamar odavonzotta a dél-magyarországi főméltóságok figyelmét, akik egyre gyakrabban kezdték látogatni a kastélyt. A terv második része Bécs uralkodó köreivel való szoros kapcsolat kialakítása volt. Kihasználta a trónörökös Ferdinánddal fennállott korábbi kapcsolatait és négy alkalommal elhozta vadászni Écskára. A trónörökös mindig nagy kísérettel érkezett, amely az akkor legbefolyásosabb embereket jelentette. Így Écska négy alkalommal látta vendégül az akkori kor legmagasabb rangú császári vendégeit. A D'Hamoncourt-okon kívül Torontál megye legbefolyásosabb emberei is házigazdái voltak a vendégseregnek.

Ettől kezdve kering az a legenda is, amely szerint a trónörökös a négy látogatás egyike során titokban házasodott össze feleségével, Szófiával az écskai templomban. Azonban egyetlen dokumentum, még a templomi bejegyzések sem bizonyítják ezt a tényt.

Történt, ami történt, az első látogatás 1898. november 24-ére esett. Ferenc Ferdinándnak inkognitóban kellett jönnie. De ez nem sikerült, a nép felismerte a trónörökösöt, amikor díszes hintója áthajtott Nagybecskereken. Ilyen körülmények között a trónörökös Ferenc Ferdinánd meglátogatta a megyeházat, ahol bemutatott neki a város vezetőit. Csak késő este, 11 óra körül érkezett meg a vendég Écskára. A magas rangú vendéget elkísérte útjára személyi fényképésze, báró Bronn, aki így megörökítette a kastélyban tett látogatást is.

Másnap, a kora reggeli órákban elkezdődött a rókaadászat a híres „Sozo” vadászterületen. A trónörökösöt Hardegg grófnő (Félix testvére), kontesa Hardegg Alisa (a grófnő leánya), D'Hamoncourt, Rónai Jenő főispán, Dellimanic Lajos alispán, Dániel Ferenc, a bíróság elnöke, valamint a birtok vezetője, Winkler Ignác kísérték. A vadászaton remekül sikerült, a trónörökös összesen tizenegy róka lőtt.

Másnap az ünnepi ebéd után még egy vadászaton tartottak a botosi nádasban és a „Sozo” vadászterületen. A vacsora alkalmával a trónörökös hosszabb beszélgetést folytatott a Torontál megyei vadásztársaság képviselőivel.

Écskai tartózkodásának negyedik napja a trónörökös hazautazásának előkészületeivel telt. Elutazása alkalmával Ferenc Ferdinánd a kastély épülete előtt a kocsijából tartotta meg ünnepi beszédét az összegyűlt falusiaknak. Ennek emlékére később itt egy kőoszlopot emeltek felirattal és a látogatás dátumával. A kőoszlop még mindig a kastély

bejáratát díszíti, de az I. világháború után a táblát a felirattal megsemmisítették.

A trónörökös a következő év novemberében megismételte écskai látogatását. A magas rangú vendég 1899. november 3-án ismét Écskára érkezett. Különvonattal utazott Hajda főfelügyelő, Scholnasta főmérnök és Hornicsek főellenőr kíséretében. A vonat pontosan 10:15-kor érkezett meg a Nagybecskereki állomásra. A magas rangú vendégek fogadására felsorakoztak a város és Torontál megye képviselői. Félix tartotta a köszöntőbeszédet a frissen érkezett vendégeknek, majd mindenki Écska felé vette útját. A trónörökös ez alkalommal is négy napot töltött a faluban.

A trónörökös harmadik látogatását pontosan egy évvel későbbre, 1900. november 3-ára tervezte. Orosi fotós nagyon sikeresen örökítette meg ezt az écskai látogatást is. A trónörökös teljes inkognitóban érkezett kíséretével Pancsováig, ahol a már ismerős D'Hamoncourt-ok, Rónai Jenő és Dániel Ferenc várták. Most Pancsova környékén rendezték meg a vadászaton részükre: Metternich herceg és hercegnő, Hardegg gróf és grófné, Revenhüller gróf, valamint dr. Papp számára. Ezután folytatták útjukat Écskára, ahol a trónörökös két napot töltött.

A magas rangú vendégek 1900. november 6-án Csibovoban, Surajin közelében megcsillogtathatták vadásztudományukat, ahol farkasokra vadásztak. A sikeres vadászaton után visszatértek Écskára. A következő nap a sozoi vadászatra volt fenntartva. Ez volt egyben a magas rangú vendégek Écskában tartózkodásának utolsó napja is, mely alkalomból ünnepi ebédet szerveztek a már ismerős házigazdákkal. A trónörökös Écskáról Pancsován keresztül tért vissza Bécsbe.

Ferenc Ferdinánd negyedik, és egyben utolsó novemberi látogatása 1901-ben tör-

* Szerzből fordította Letenyei Bea

tént. Vadászatot szerveztek számára az écskai nádasokban és a Fehér tó körül. A vadászat során a magas rangú vendég kísérője volt Ferenc József herceg is, dr. Mihájlovics Edmund az árvaház elnöke, Damaszkín Arsen földbirtokos, dr. Gyertyánffy Jenő, a bíróság elnöke, és a már ismert személyek, Hardegg grófnő leányával, Ica grófnő, Dániel Ferenc és a házigazda, Félix D'Harnoncourt. A magas rangú vendégeknek és meghívottaknak ünnepi vacsorát szerveztek, amely után Lauka Gusztáv ol-

vasta fel novelláit. (Szerkesztői megjegyzés: Lauka Gusztáv költő és író Petőfi Sándor egykori barátja volt, a Torontál hetilap munkatársa.)

A későbbi találgatásokra és állításokra, hogy a szarajevói merénylet előtt a trónörökös ismét Écskán járt volna, semmilyen dokumentum sem utal. Azonban történt, ahogy történt, a négy megörökített látogatás az écskai uradalom jelentőségéről, befolyásáról és rangjáról árulkodik az akkori császárságban.

Folytatjuk

Irodalom és művészet

Liszt Ferenc tanítványa

Liszt-nek az országos zeneakadémiában volt kitűnő tanítványa: *dr. Kábdebó Ferenczné, Simay Rozália*, kinek művészi zongora-játékában Budapest, Kolozsvár, Brassó, Fogaras és Szamosújvár közönségének is többször volt alkalma gyönyörködni, – legutóbb a székelly fővárosban Marosvásárhelyen aratta elragadó művészetének babérjait; hol közelibbről – szegény tanulókat segélyező egyesület javára – rendezett hangversenyen nagy sikerrel és köztetszés mellett működött közre. Marosvásárhely díszes közönsége is ez alkalommal az elismerésnek számos kitüntető jeleivel halmozta el a jeles zongoraművésznőt, – városunk ünnepelt születését, – Liszt egykori kedvelt tanítványát.

(Megjelent: Armenia magyar-örmény havi szemle, 1882 – eredeti írásmóddal)

Jókai, mint nemzetiségi képviselő

Jókai is csak nemzetiségi kerülethez tudott jutni! – mondták a képviselőházban, ami Jókait kihozta sodrából, feliratkozott s akkor mondotta az emlékezetes szavakat, hogy: Rossz szolgálatot tesznek azok hazájuknak, akik Magyarország vidékeit nemzetiségek szerint osztályozzák! Így olvassuk ez érdekes adalékot egy budapesti politikai napilapban. A magunk részéről még hozzátehetjük, hogy Jókai egy időben az örmények által lakott, kis-küköllumegyei szab. kir. város, Erzsébetvárosnak is volt országgyűlési képviselője, s az országgyűlésen lelkes beszéddel védelmezte az Erzsébetvárosra helyezett megyei székhelyet ennek Dicsőszentmártonba tervezett áthelyezése ellen; – de álláspontjával a képviselőházban kisebbségben maradt. Erzsébetvárosnak megmaradt ugyan a törvényszéke, de elvesztette a vármegyét!

(Megjelent: Armenia magyar-örmény havi szemle, 1905 – eredeti írásmóddal)

Fekete Adél

Beszélgetés Kirkósa Júliával, a Kolozsvári Magyar Opera ünnepelt szopránjával (2. rész)

„Hosszú karrierem titka a fegyelem, az emberi tartás és a folytonos, alázatos munka”

– *Mit tanítottak meg Önnek először, mint az operaház fiatal tagjának?*

– 1973. szeptember 1-jétől lettem tagja a Kolozsvári Magyar Operának. De már előtte, a nyári próbákon Lucia Grisi szerepét tanultam a *Három a kislányból*, Horváth Béla színész és rendező segítségével. Ő tanította meg nekem a színpadi játék törvényeit. Például mondta, hogy csak a szék támlájáig, alig üljek le a székre, inkább csak a lábakkal támaszkodjak. Hogy ki a mellet, be a hasat. Ha ez nem megy, akkor viseljek fűzőt. A színpadon soha teli talppal ne menjek át, még ha üres, akkor sem. Ne egyek, csak hogyha a darab megköveteli, ne énekeljek és ne fütyüljem hátul a dallamot, ne zavarjam a többieket. Ne üljek az első sorban, próba alatt sem. Ne jöjjenek be az első ajtón soha – még próbán sem, nemhogy előadáson –, mert elvonja a színpadon dolgozó kollega figyelmét. A mai napig hálás vagyok neki, mert mástól ezeket nem tanulhattam meg, nem foglalkoztak ilyesmivel. Nagyon nagy hiány, hogy a színpad iratlan – de elengedhetetlen – szabályait ma senki sem tanítja.

– *Melyek voltak első szerepei?*

– 1973-ban már *Az álarcosbál* és *A mosoly országa* szoprán szerepeit tanultam. Persze az elején a harmadik szereposztásba tettek. Érdekes volt: az első szereposztással készültek a fényképek, a második szereposztás volt a bemutató, a harmadik

szereposztás énekelte a száz előadást... Én ezeket elfogadtam, mert én voltam a kezdő. De ezek mind nem számítottak akkor, mert elsősorban tanulni akartam, tapasztalatot szerezni, színpadon lenni. Végültem a próbákat, láttam, hogy mit csinál jól valaki, megjegyeztem, ha valamire figyelmeztették. Sok szerepet énekeltem már abban az időben: Anna Pavlovna nagyhercegnőt a *Sybill*ből, Rollát a *Mágnás Mikából*, Donna Elvirát a *Don Giovanni*ből. Érdekes sztori volt az is, amikor a velem egyidős Vass Évával mi, a két legfiatalabb voltunk minden idősebb kollégánő anyja és dajkája az *Anyegin*ben. Akkor Tóth Doina fodrásznőtől kértem tanácsot, hogy hogyan öregítsem magam. És megtanított. Külön a Larina szerepére készített nekem egy ősz tincsekből álló póthajat, sötét alapozó segítségével természetes ráncokat varázsolt az arcomra. Az operába való bekerülésem után még tizenégy évig tanultam éneket Trenka Éva érdemes művésznőnél, mert úgy éreztem, segítségre van szükségem a szopránra való átállásban. Ameddig itthon élt, ő végig tanácsadóm és támaszom volt, elmondhatatlanul sokat köszönhetek neki.

– *Melyik volt az a szerep, amely végül a kiugrást jelentette a „harmadik szereposztásból”?*

– Talán a *Tannhäuser* két szerepe, 1981 tavaszán, meg a *Tosca*, ugyanazon év decemberében. A *Tannhäuser*ben Vénuszt

és Erzsébetet is énekeltem. Azt hiszem, ez volt a vízváltás, akkor már nem voltak technikai problémáim. De a pályán nem is az a lényeg, hogy mikor törsz ki, hanem hogy ha elérsz egy bizonyos szintet, azt tartani tudjad. Minden új szerep egy új kihívás, egy más problémakör. Zeneileg az egyik lehet bel canto stílusú, a másik verista, a harmadik mondjuk egy Richard Strauss... Lehet, hogy tudok Verdit énekelni, de mit csinállok egy Mozarttal? Ha nem könnyed a hang, ha nem jön zöngéből, ha nincs jó helyre téve, lehetetlen Mozartot énekelni. Egy Mozart-ária csupa futam, pont a legkényesebb szoprán-hangokra épít, az átmenetre a közép és felső regiszter között. Ha ez a néhány hang – c-esz – szorul, nincs tovább, nincsenek magas hangok. És még valami nagyon fontos, amire ugyancsak

A gálaestre készülve: próba Kürthy András rendezővel
– Fotó: Madarassy István

Trenka Éva tanárnő tanított: a legnagyobb dolog az, hogy az ember eljusson oda, hogy miután az előadást befejezte, kb. egy és fél óra szünet után előlről tudja kezdeni az egészet – itt kezdődik a valódi tudás, amikor nem megy rá a hang, nem a mentő visz el előadás után.

– Operettben és operában egyaránt énekeltem, „par excellence Verdi-hősnő”-nek is nevezték, vallomása szerint Puccini-szerepekben is otthonosan érezte magát. Az évtizedek során melyek voltak a legkedvesebb alakításai?

– Elsősorban a Tosca, mert úgy érzem, ő én is vagyok. Floria Tosca énekesnő Rómában élt a XIX. század elején, az ő élő alakjáról mintázták az opera librettóját. Ez a hasonlóság, a hősnő bennem is meg-

található lelkülete és az opera gyönyörű zenéje teszik a Toscát egyedivé számomra. Második helyen Leonóra szerepe áll. Verdi Trubadúrja a középkor világát idézni, az érzelmek tisztaságának és az érzelmeiken keresztül kifejezés világát. El tudtam volna képzelni, hogy abban a korban éljek. A mű négy felvonása alatt a tiszta és nyílt szívű szerelmes Leonórából önfeláldozó nő lesz, aki végül mérget vesz be, mert tudja, hogy csak önmaga feláldozásával mentheti meg szerelmét. Nagyon érdekes és nagyon szép szerep, valódi kihívás. A harmadik kedvenc

Az álarcosból Améliája. Ezt alkalmam volt többféle elképzelésben, egész karrierem során énekelni, és egyben fejlődni ugyanabban a szerepben. Az élettapasztalat formálta ezt a szerepemet: második áriájában Amélia a gyermekéért könyörög – teljesen másképp énekeltem ezt az áriát miután nekem is született egy

gyermekem. Szerepet átélni, érzéseket hitelesen közvetíteni csak úgy lehet, ha magad is megélted őket. Ez nagyon fontos dolog. De amit a legtöbbször énekeltem az évek folyamán, az a Nabucco Abigélje volt. Ezzel a szereppel állandó meghívottja voltam 1987–2003 között a temesvári, konstancai, krajovai, bukaresti operaháznak, és majdnem hatvan előadást énekeltem ebben a szerepben, három nyelven, legalább öt rendezésben.

– Ássunk kicsit mélyebbre: hogyan zajlott egy-egy szerep megformálása és előadása?

– A librettókat nagyon jól kellett tudni; sokszor különböző forrásmunkákat is se-

gítségül hívtam. Magát a figurát kellett jól ismerni: ki volt, mikor élt, milyen politikai és családi háttére volt, mindent kellett róla tudni ahhoz, hogy úgymond a bőrébe bújhassak, hogy ne csak a maszkot tegyem fel, hanem tényleg átlényegüljek, és azt a lírai vagy drámai töltetet hozhassam, amit a zeneszerző beleálmodott. Nem volt könnyű munka, de a gyakorlat nagyon sokat tett, a kabin-próbák nagyon fontosak voltak. Mert korrepetíciós órákon megtanulni egy darabot még semmit sem jelent. Megtanultam, memorizáltam, utána hangba tettem, technikailag megoldottam, és mire az együttes-próbák jöttek, én már valósággal át voltam lényegülve: civilben voltam még, de már a szerepet énekeltem. Ezért nem értem a mai sietséget, amikor kb. egy hónap alatt folyik egy-egy premier előkészítése. Ennyi idő alatt megtanulni se lehet egy nagy szerepet, ehhez négy-hathónapnyi idő kell. Ahhoz pedig, hogy beüljön, hogy a tiéd legyen, és a memóriából automatikusan előjőjön, ahhoz majdnem egy év kell. Időben kell előkészíteni mindent, hogy az énekes ne kapjon szívbajt a színpadon, vagy helyben elveszítse a hangját. Fantasztikusan tehetséges fiatal énekesek vannak manapság, de nem lenne szabad ugyanazokat az embereket használni mindenben. Másod vagy harmad szereposztásokat is kellene csinálni, hogy ne két év alatt énekeljék el a hangjukat. Én ezeket láttam, tapasztaltam... Ami magát a szerep éneklését illeti, egy operaénekesnél nagyon fontos, hogy előadás előtt idejében bejőjön, ideje legyen a külvilágot és a mindennapokat kiszűrni, másfél óra alatt átminősülni az esti szerepre. Ehhez sok gyakorlat kell, de ide eljutni nem csak főszerepeket játszva lehet, hanem epizód-szerepekkel is. Ugyanolyan nehéz Kate Pinkerton hat replikáját

akkor és úgy hozni, ahogyan a zene kéri, mint egy nagy szerepet leénekelni. Színházi berkekben szokták mondani, hogy nincs kis szerep, csak rossz színész vagy rossz énekes. Az epizódból is lehet nagyot alkotni, és a sok kis szerep hozzásegít egy későbbi nagy szerep megformálásához.

– Tapsot bizonyára rengeteget kapott, de visszanézve mégis melyik volt Ön számára a legnagyobb elismerés?

– Abszolút idegen közönségem volt Bukarestben, amikor először vendégszerepelttem ott. A második előadáson színpadra lépéskor nyíltszíni taps fogadott, még mielőtt bármit is énekeltem volna. Talán ez volt az egyik legnagyobb meglepetés és a legjobban eső elismerés a számomra. Hero Lupescu rendező mondta akkor, hogy Nicolae Herleát, Elena Cerneit, Ludovic Spiessst, az igazán nagyokat fogadta még így a közönség. Ehhez hasonló tapasztalatom volt a búcsúgálán is, amikor újra éreztem a kolozsvári közönség mindenkori ragaszkodását, és azt, hogy habár hat éve nem a színpadon dolgozom, a közönség ugyanolyan szeretettel és lelkesedéssel fogad.

– Nem csak itthon, de külföldön is elismerték tehetségét. Gondolkozott egy-egy meghallgatás vagy turné után azon, hogy talán jobb lenne kint maradni?

– Emlékszem, a kommunizmus idején nagyon nehéz volt kijutni nyugatra, még meghallgatásokra is. Mikor Ioan Holender impresszárióhoz készültem meghallgatásra, az igazgató elvtárstól határidőt kaptam: ha szeptemberben nem vagyok itthon, felbontják a szerződésemet. Én ettől nem ijedtem meg. Hogy Németországban kórusban énekeljek és várjak egy szólolistai szerepre, mikor itthon engem az állásom, a családom és a közönségem várt, eszembe nem jutott volna valaha is. Mai napig

se bánom, hogy visszajöttem. Én itthon a Magyar Opera tagja voltam, és szeretném hinni, hogy az is maradok, még nyugdíjasan is.

– Szó volt az előbbieken szerepekről, sikerekről, közönségről; de mennyire fontos egy szólista számára a karmester, a rendező, a társulat támogatása?

– Életbevágóan fontos. A szólista tehetetlen, ha nincs aki rendezői és zenei szempontból kézben tartsa az előadást. Az énekes várja, hogy biztassák, hogy irányítsák, hogy tenyéren hordozzák. Az énekes akkor tud teljesíteni, ha a műhelyektől kezdve mindenki azért dolgozik, hogy ő biztosan kiállhasson, és a legjobbat nyújtsa. Mindenki azért van, mert van szólista – nem fordítva. Lehetnek

Jelenet Puccini Toscájából, Dan Sërbaç-kal

tömegetárok, de a szólista bőre megy a vásárra, ő viszi az egész előadást. Nélküle nincs zenés színház.

– Kérdeznék a művészkollégákról is: hogyan állt hozzá mások sikeréhez?

– Egymás értékét el kell tudni ismerni. Mert a másikat értékelve saját magadat is értékeled. Ha valaki segítséget kér, akkor segíteni kell; ha nem, akkor félre kell állni. De ártani soha, senkinek sem szabad. És itt még szeretnék egy nagyon fontos dolgot megjegyezni: az énekművészetben nincs nemzetiség.

– Önnek sikerült az, ami csak kevés (művész) nőnek sikerül: egyensúlyt teremteni a karrier és az otthon között.

– Ez sok áldozatvállalással jött létre. De úgy érzem, hogy egyik sem ment a másik rovására. Sőt, engem egyensúlyban tartott. A tanárnőm figyelmeztetett valami-

re annak idején: oda kell figyelni a fizikai erőnlétre, ahhoz, hogy bármikor kész lehess az éneklésre. Minden reggel fél hétkor keltem évtizedekig, a gyerekeket óvodába és iskolába vittem, este előadásom volt. Persze szeretet és megértés nélkül semmi nincs. Férjem és gyermekeim bizonyára hiányoltak, mikor nem voltam itthon, de megértették, hogy nekem menni kell.

– Azt mondják, a színpad kábítószer. Nehéz volt nyugdíjazáskor lemondani róla?

– Ez az, ami talán a legjobban hiányzott, amikor 2005 decemberében lemondtam a színpadi éneklésről. A színpadon az ember olyan euforikus állapotba kerül, amelyből elég nehéz újra visszazökkeni civilbe, a normalitásba. Ezért nem tud egy énekes rögtön előadás után

elaludni: az idegei annyira fel vannak ajzva, annyira más dimenzióban élt, hogy el kell teljen legalább két óra a visszazökkenéshez. Ezt is meg kell tudni oldani. Nekem segített, ha ki tudtam beszélni családban vagy baráti körben mindazt, amit azzal az előadással kapcsolatban éreztem, gondoltam.

– Nyugdíjazás óta pedagógusi tevékenysége került előtérbe. Hogyan látja és végzi az énekképzést?

– Ezt nagy szeretettel végzem már tizennyolc éve, és úgy gondolom, elsősorban nagy empátia szükséges hozzá. Nem várhatok senkitől sem hangot, ha nem tudom, hogy mi van a lelkében: hogy elégedett, vagy esetleg problémái vannak? Mert a feszült, szorongó ember nem tud hangot kiadni. Csak az ellazult, a bizalommal ke-

zelt, bátorítást kapó ember képes erre: a hangodban magát a lelketed teszed tálcára. És nincs kaptafa, nem lehet mindenkinek ugyanúgy tanítani. Érdekes, hogy vannak ösztönös östetehetségek, akiknek automatikusan jó helyen szól a hangjuk. De mikor megpróbáljuk tanítani őket, akkor elveszítik ezt a képességet. Egy kezdővel pedig nagyon tapintatosnak kell lenni: van olyan, hogy virágéneket, népdalt vagy egyszerű kis darabot tanulunk az elején. Egy Perit, Caccinit vagy Scarlattit, ami dallamos és kedves, nincs túl nagy hangterjedelme. De képtelenség mindenkit megtanítani énekelni. Vannak, akiket lehet formálni, technikát, mélylégzést lehet tanítani nekik, de a hangjukkal csak hosszú évek után tudnak bánni. Nem elég a jó kottaolvasás, a született hang adottság sem; a skálák, a bemelegítő gyakorlatok, a rendszeres hasizom- és légzésgyakorlatok csak részei a szép éneklésnek. Még a legjobban éneklő énekesnek is előfordulhat, hogy nem tetszik a közönségnek. Nagyon érdekes dolgok ezek. Ez nem egzakt tudomány. De az emberi hangot formálni nagyon szép feladat, annak ellenére, hogy sziszifuszi munka, nem látványos, és nem lesz mindenki világsztár. Én örvendek, ha zenepedagógus diákjaimból modellértékű tanárok lesznek, akik óvodásainknak vagy egyházközösségeinknek szépen meg tudnak tanítani egy éneket, ha tanárként a katedrán megállják a helyüket.

– Ön szerint szükség van-e még a mai világban operára?

– Sajnálom, hogy a mai társadalom vezetői általában futballban és sörfesztiválokban gondolkodnak, ami nagy igénytelenséget és kulturátlanságot takar. Egy igazi politikusnak tudnia kellene, hogy az értéket megbecsülni és segíteni kell. Az elmúlt hetekben sörfesztivál uralta Kolozsvár főterét, de ugyanúgy lehetett volna helyette operafesztivál is, ha az illetékesek ebben gondolkodnak. Mert az embereknek igenis igényük van a szépre, a jóra, a lelket felemelőre.

– Milyen ars poetica jegyében vállalta három hosszú évtizeden keresztül a színpadot?

– Mindent összerosó, egyéniséget nem tűrő világunkban nem csak a lelkészeknek, hanem a művészeknek is fontos hivatásuk van. Mindig úgy gondoltam, hogy ha csak két ember is másképp megy haza az előadásról, ha valamit megmozgat benne a zene, ha arra a három órára elfelejtí az élet gondját-baját, ha utána kicsivel könnyebbnek látja az életet, akkor teljesítettem hivatásomat.

– Egy sikeres búcsúgála után végül azt kérdezném, mi szükséges ahhoz, hogy egy énekes emelt fővel fejezze be a pályafutását?

– Engem arra tanítottak, hogy az énekes pályája ne csak három napig tartson, mint a csodák. Az énekesi pályát be kell tudni hanggal és becsülettel fejezni. Hosszú karrierem titka a fegyelem, az emberi tartás és a folytonos, alázatos munka.

Meghívó

Losonci Lilla festőművész TÁJ KÉPEKBEN – HAZÁM ÉS A NAGYVILÁG c. kiállítása 2011. október 27-én nyílt meg a Duna Palotában (1051 Budapest, Zrínyi u. 5.). A kiállítás három hétig látogatható a ház nyitva tartása szerint, hétköznaponként 9–18 óráig.

Székely Szilárd – Dr. Puskás Attila

A gyergyószentmiklósi plébánia ritkaságai

Egy kiállítás megnyitó alkalmára

2011 szeptembere a gyergyószentmiklósi örménység számára a korábbi évekhez képest nagyon sok újdonsággal és érdekességgel szolgál. Az örmény napok egyik fénypontja az a kiállítás, amely a plébánia kincstárát mutatta be. Olyan tárgyakat láthatunk itt, amik az örmények gazdagságát, a kultúra és az egyház iránti szeretetüket bizonyítják. Elsősorban a könyvek széles érdeklődésről és magas műveltségről tanúskodnak, a tény pedig, hogy nagyon sok lapszéli bejegyzést tartalmaznak, azt bizonyítják, hogy forgatták azokat, prédikációk készültek belőlük – egyszóval a köztudat és az akkori műveltség alapját, részét képezték.

A Kisboldogasszony napja alkalmából szervezett kiállításon láthatunk könyveket, kegytárgyakat, ereklyéket és egyházi ruhákat.

Az örmény katolikus plébánia könyvtárát négy nagy csoportra oszthatjuk. A könyvek megjelenésének időrendi sorrendbe történő vizsgálata azt a folyamatot is tükrözi, amely az örmények magyar és katolikus integrációját jelenti.

Az első csoportba az *örmény nyelvű könyvek* tartoznak, amelyek jelentős számban képviseltetik magukat. Zömükben XVII–XVIII. századiak. Szintén értékes könyv-érdekességei a plébánia könyvtárának az 1666-ból és 1733-ból származó örmény Bibliák. A nyelven kívül megkülönbözteti őket a korabeli latin Bibliáktól az is, hogy sok metszetet tartalmaznak. A nyugati Bibliák címlapja jóval egyszerűbb, és nincsenek bennük

Dr. Puskás Attila

metszetek. A következő örmény nyelvű könyv, amely a plébánia életében létfontosságú volt, az az örmény misekönyv, amelyet 1728-ban adtak ki Rómában. A fedőlapon egy egyszerű örmény keresztet láthatunk. A címlapja kétnyelvű, míg a misekönyv nyelve örmény. A szertartás szövegét rajzok is kísérik, amelyek a papot segítik a szertartás végzésében.

A második, egészen kis csoportot a *lengyel nyelvű könyvek* alkotják. A legrégebbi lengyel könyv egy 1603-ból való katekizmus. A másik lengyel munka egy 1648–49-ből való prédikációskönyv eléggé használt állapotban, ami arra utal, hogy az örmény papoknak talán lengyelül is kellett valamikor és valahol prédikálni.

A harmadik csoporthoz tartozó könyvek többsége *latin*, de jó néhány közülük *magyar és olasz, német* csak elvétve fordul elő. Ezek a könyvek már a nyugati, római egyházzal való egyre szorosabb kapcsolatot tükrözik. Ugyanakkor azt is, hogy a gyergyószentmiklósi örmény papok napirenden voltak koruk jelentős teológiai áramlataival, nem utolsósorban a magyar nyelvű munkákkal is. A magyar nyelvű könyvek közül kiemelni Pázmány Péter híres munkájának, *Az Isteni igazságra vezérlő kalauznak* a harmadik kiadását, amely 1637-ben, a szerző halálának évében jelent meg Pozsonyban. Sok *prédikációs és más hitvédelmi* kiadványt is találunk a magyar nyelvű könyvek között.

Említésre méltóak a *kétnyelvű (örmény-latin)* munkák is, amelyeknek a száma ugyan

nem nagy, de világos képet adnak elsősorban Örményország és Róma kapcsolatáról. Az első könyv a *Conciliationes*. Bilingvis, négy kötetes kiadvány. Az első kötet az örmények történetével foglalkozik Szent Bertalan és Tádé apostoloktól kezdve egészen a XVII. századig. A többi könyv a katolikus hitigazságokat magyarázzák, különös tekintettel azokra a tételekre, amelyeket az örmények nem fogadtak el. Az örményeket monofizitizmus eretnységével vádolták, és a katolikus misszió arra irányult, hogy „visszatérítsék” őket az igaz hitre. A másik könyv *Jacobus Villette* jezsuita szerzetes *latin-örmény szótára*, amit

25 évig tartó működése után, 1714-ben adták ki Rómában. Egy kis örmény nyelvtan vezet be, amelyet a tulajdonképeni szótár követ. A végén az örmény pátriárkák (18. századig) és királyok névsorát (14. sz.) találjuk. Ezt egy kis örmény történelem követi 1666-ig, majd felsorolja az örményországi katolikus missziókat, és azt is, hogy milyen rendek működtek ezekben. A végén a szerző az apostoli örmény egyház hitbéli tévedéseit foglalja össze 13 pontban.

Ugyanitt érdemes megemlíteni Róma és az örmények történelmi kapcsolatát, hiszen erre vonatkozó emlékek a plébánia kincsei közé tartoznak. Az örmények Rómával való kapcsolata egy külön fejtegetést érdemelne. Az 1375-ig fennálló Ciliciai királyság területén élő örmények kapcsolatba kerültek a latin egyházzal, elsősorban a ferences és domonkos szerzetesek révén. A latin szerzetes missziós elvei azonban nem minden esetben feleltek meg a mai ökumenikus elveknek, és

sokszor a prozelitizmust (átterítés) célozták. Így pl. II. Lewon a koronája alatt latin hitvallást tette le. A ferencesek és domonkosok hatására a sisi 1307-es és az adanai 1316 (1317?)-es zsinaton az örmények elfogadták ugyan az uniót, amit a Keleten maradt örmények egyértelműen elutasítottak. De Örményországban is kialakult egy hasonló helyzet, szintén a ferencesek és domonkosok hatására. Itt megszületett az *Egyesültek Kongregációja* és a *nachicsevani érsekség*, ami egészen 18. századik létezett, és ennek jogutódja talán a jelenlegi „frankok” örményországi érseksége. Az örmény plébánia

birtokában van egy olyan *misekönyv*, amelyet az örmény missziósoknak nyomtattak ki, a római katolikus mise örmény fordítása. Mai szemmel ez egyáltalán nem elfogadható álláspont, mert a másik vallás jellegzetességének megszüntetésére törekszik.

A plébánia könyvtárának másik érdekessége a Szentírás történelmi, kritikai, kronológiai, földrajzi és irodalmi szótára. Szerzője *Augustinus Calmet bencés* apát (1672–1757) Szentírás-magyarázó. A könyvet Velencében adták ki 1757-ben. A mechtaristák nyomdájában.

Ide tartozik még az örmény plébánia *Historia Domusa* (története), amelynek kezdeti sorai örményül vannak írva, és a Lengyenyevlet jegyzőkönyvét tartalmazzák. Gyergyószentmiklóson ebből az egyletből lett a *Vörösköponyegesek* intézménye, ami gyergyói unikum.

Még sok más érdekes könyv is található a könyvtárban. Történelem, földrajz, hadtudomány, fizika, természetrajz – mind az itt szol-

Örmény Biblia

gáló papok széles látókörűségéről és műveltségéről tanúskodnak. Itt még kiemelni azt is, hogy a könyvtárban református prédikációs kötetek is találhatóak, ami annak a jele, hogy nem zárkóztak el a másként hívőktől és gondolkodóktól sem, vagy pedig szükségesnek tartották ismerni az akkori „ellenfél” fel fogását is. Az is tény, hogy az erdélyi örményeket protestáns hittérítők is környékeztek.

Mi az, amit a könyveket nézve láthatunk? Nézzük meg, milyen részekből épül fel a régi könyv címlapja. Felül általában a szerző nevét találjuk. A szerzőnek nemcsak a neve szerepel, hanem az elért tudományos fokozata, foglalkozása, esetleg életének fontosabb állomáshelyei is. Ezt követi a cím, amely sok esetben nagyon hosszú. A fő címet kiemelik, és magyarázó szöveget fűznek hozzá, amely egyben akár egy rövid tartalmi kivonat is lehet. A címlapon általában nyomdászemléma is van, amely a kiadó vagy a nyomda jelmondatát tartalmazza. Ebben a nyomda célkitűzését is megfogalmazódik. Minden magára adó nyomdának volt emblémája. A nyomdászemléma alatt a kiadás helyét és a nyomdász illetve a kiadó intézmény nevét találjuk. Legalul a kiadás évét olvashatjuk, többnyire római számokkal. Előfordulhat, hogy bizonyos részei a címlapnak felcserélődnek, pl. a cím a névvel.

Említésre méltók még az ún. possessorbejegyzések is. Sok könyvnek ezek alapján végig lehet követni az életútját. A legérdekesebb példa erre a már bemutatott latin-örmény szótár.

A bemutatott könyvekről még sok mindent el lehet mondani. Külön értekezni lehetne a bennük lévő iniciálékról, metszetekről, kötésekről, a borító díszítéseiről, a nyomdákról, szerzőkről, kiadókról, a papír készítéséről, a nyomtatás módjáról.

A könyvek mellett örmény kincseink közé tartoznak a templom kegytárgyai is. Több

kelyhet, keresztet találhatunk abban a ládában, amelyet hétpecsétet lakat alatt őriznek az örmények. Többnyire aranyozott kelyhek – egyikük alján megtudjuk, hogy mikor készítették. Az 1730-as években elkészített kelyhek azonban nem biztos, hogy ettől a dátumtól van az örmény plébánia birtokában, ajándékba is kaphatták. A kelyhek mellett látható monstrancia már katolikus vonatkozású, hiszen az apostoli örmény egyház nem ismeri a szentségimádás, ezért a szentségtartó is fölösleges.

Ha időben követjük az eseményeket, akkor figyelmünk az antoniánus és a mechitarista rendre irányul. Az örmény antoniánusok Remete Szent Antal életpéldáját követték, a 18. sz.-ban jöttek létre latin kezdeményezésre az örmények misszionálása céljából. A rend azonban 1871-ben azonban majdnem teljes egészében megszűnt.

Az örmény – katolikus kapcsolatok egy másik jelentős részét képezik az ereklyetisztelet tanúsító ereklyetartók, amiknek jelenléte egyértelműen katolikus jellegű szokásra vall. A legszentebb ereklye Világosító Szt. Gergelyé. A gazdag ereklyegyűjtemény az örmények szerteágazó utazásainak gyümölcse, hiszen Erdélyben szokás volt, hogy egy örmény kereskedő sem térhetett vissza kereskedő útjának végén otthonába a templomnak szánt ajándék nélkül.

Egy másik kincse az örmény plébániának az örmény palást, amely az 1700-as évek első felében lett készítve.

„Kincseinket cserépedényben őrizzük” – írja Szt. Pál a hitről. De ugyanez érvényes az örmény közösség kincseire is, hiszen ezek a kincsek a csodával határos módon véstelték át a kommunizmust. Azért fontos, hogy láthatjuk őket, hogy hátha tudatosodik bennünk felelősségünk, hogy ezekre vigyázzunk, és meséljük róluk gyermekeinknek.

Szeretettel köszönti Jankovics Marcellt 70. születésnapja alkalmából az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület és a Szerkesztőség

Jankovics Marcell 70 éves

Budapesten született. Apját, a Magyar Nemzeti Bank főtisztviselőjét 1950-ben koholt vádak alapján hűtlenség és hazaárulás miatt halálra, majd életfogytiglanra ítélték, családját kitelepítették. Jankovics Marcell a gimnáziumot Pannonhalmán végezte. Régész vagy építész szeretett volna lenni, de továbbtanulásról természetesen nem is álmodhatott.

1960-ban, egy év segédmunka után került a Pannónia Rajzfilmstúdióba fázisrajzolónak. 1963-ban már önállóan készítette animációs filmjeit, sőt később Nepp József az ő Gusztáv-figuráját választotta a későbbi nagy sikerű filmso-

rozat főhőséül, őt magát pedig társrendezőnek vette maga mellé. 1965-től önálló rendezőként működött, 1971–72-ben a Képzőművészeti, 1981-től az Iparművészeti Főiskolán tanított animációt. 1996–2000 között a Magyar Nemzet szerkesztőbizottságának tagja volt, 1994 óta a Magyar Művészeti Akadémia tagja. A rendszerváltás után a kft-ként működő Pannónia Filmvállalat ügyvezetője lett. 1998–2002 között, majd 2010. augusztus 1. és 2011. október 15. között a Nemzeti Kulturális Alap Bizottságának elnöki posztját töltötte be.

Az ő nevéhez fűződik az első egészsétes magyar rajzfilm, a János vitéz, 1973-ból. A filmre több stílus is jellemző: már

Október 21-én hetvenéves Jankovics Marcell Kossuth- és Balázs Béla-díjas filmrendező, művelődéstörténész, érdemes művész. (Az MTVA-Sajtóadatbank portréja)

megmutatkozott a rendező népművészet iránti vonzalma, ugyanakkor az abban az időben világsikert aratott Beatles-animációs film, a Sárga tenger alatt járó stílusjegyei is érezhetőek alkotásán.

Jankovics Marcell kapcsolata a magyar népművészetrel és néprajzzal egész későbbi művészetére jellemzővé vált. A Magyar népmesék, a Mondák a magyar történelemből című sorozatok, a Fehérlófia és a Csodaszarvas mára már legendás példái ennek a vonzalomnak. Stílusa mozgalmos, erőteljesen karakteres és mégis tömör. Ő maga inkább eklektikusnak tartja magát, Az

ember tragédiájában például színről-színre váltja a stílust. Madách művén 1989 óta dolgozott, de a munka – elsősorban anyagi okok miatt –, nagyon lassan haladt; a közel százhatvan perces alkotás munkálatait 2011 őszén fejezték be, és a tervek szerint december 8-án mutatják be.

Jankovicsot 1975-ben Oscar-díjra jelölték a Sisyphus című filmjéért, 1977-ben Cannes-ban Arany Pálmát kapott a Küzdők, a Fehérlófia 1984-ben Los Angelesben a Minden idők legjobb rajzfilmje díjat kapta. Filmes munkái mellett rajzolt képregényeket is, de mindig csak rangos szerzők művéből, készített rajzfilmplakátokat, tervezett emblémákat, illusztrált mesekönyveket és más szépirodalmi műveket, továbbá saját könyveit is. Rendsze-

resen készített ismeretterjesztő és művelődéstörténeti sorozatokat televíziók számára, cikkei, tanulmányai és könyvei jelentek meg.

Szinte az összes hazai szakmai és állami elismerést megkapta, Balázs Béla- és Kossuth-díjas, érdemes művész, a Magyar Köztársaság Középkeresztjét 1998-ban

vehetette át, 2007-ben Prima Primissima díjjal, két éve Leonardo da Vinci-díjjal tüntették ki. Szakmai elismeréseinek száma negyvennél is több, de sem az Oscar-gálára, sem a Cannes-i Filmfesztiválra nem vitték ki, az utóbbit a rangos diplomát más vette át helyette, neki utólag, egy félreeső irodában adták át.

Bálintné Kovács Júlia

Örmény szertartású és örmény gyökerű római katolikus papok Erdélyben (21. rész)

Kiegészítés: 76/A : Karingetz Deodát, akit eléggé el nem ítéhető módon kihagytam a 19. részből, pedig itt áll, hogy örmény szertartású pap volt, Szamosújváron szolgált, 1773 (1781) között káplánként. Halálának éve 1794.

82. Kiss Attila, Gyergyószentmiklóson született, 1978. december 7-én. Örmény gyökerei Ditróba vezetnek vissza. Középszkolai és teológiai tanulmányait Gyulafehérváron a kántoriskolában, valamint a Hittudományi Főiskolán végezte. Pappá 2004. június 20-án Dr. Jakubinyi György érsek szentelte. Szolgálati helyei: 2004: Szászrégen, 2006: Csíkszentgyörgy, 2008: Segesvár, 2011. augusztus 1.: Óradna

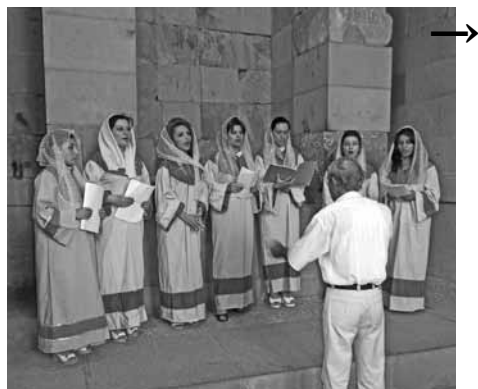
83. Kopacz Albert, Sepsikörispatakon született 1886. nov. 30-án. A gimnáziumot Csíksomlyón, teológiai tanulmányait Bécsben (1909–1911) a Pázmáneum növendékeként végezte. Pappá Gyulafehérváron szentelték 1911. júl. 14-én. Szolgált: 1911: Lemhényben káplán, 1913: Felsőtömösön lelképásztor. 1919. október 30-án halt meg.

84. Kopacz Gergely Gyergyócsomafalván született, 1873. március 15-én. A gimnáziumot Brassóban és Székelyudvarhelyen,

teológiai tanulmányait Gyulafehérváron végezte. Pappá 1898. júl. 14-én szentelték. Szolgált: Tusnádon, majd Ditróban, 1901: Gyulafehérváron káplán, 1904-től Óradnán élt és dolgozott. 1921-ben Szentlaborfalván volt lelképásztor, 1926. július 29-én hunyt el.

Óradnán végzett nem mindennapi áldásos munkájáról a FÜZETEK következő számában olvashatunk majd, amint azt ott élő tagtársunk, Bauerné Madarász Ilona ígérte.

Folytatjuk

Szt. Gayane templomi kórus (37. oldal)

Szász Ávéd Rózsa

„Kőbe zárt hit”

Utazásaink Örményországban (3. rész)

Tengerszint fölött 1500 m-en, háromszög alakú sziklasi magaslaton álló, kivételesen szép természeti környezetben helyezkedik el *Garni* (i. e. 3. sz.–i. sz. 4. sz.), az örmény királyok nyári rezidenciája. Három oldalról a természet – függőleges bazalt sziklák oltalmazták, a síkság felé emberkéz által emelt kőfalak védtek.

Az erőd főtere körül palotaépületek álltak – az uralkodó lakosztálya, palotatemplom, fürdő, a szolgák lakhelyei külön –, minderről az ásatások során előkerült romok vallanak (a feltárások hideg-meleg-forróvizű fürdőről árulkodnak, ahol hő és gőz áramlott a padlózat alatt, így fűtve a helyiségeket, a fürdőhöz öltöző helyiség is tartozott, padlózatát, a tenger isteneit és lakóit ábrázoló színes kőmozaik borította.) A pártus-római háborúk után Néró császár 66-ban Rómában megkoronázta I. Tiridat örmény királyt, és 5 millió aranypénzt fizetett Artasad lerombolásáért. I. Tiridat az erőd legmagasabb pontján, feleségének ajánlva templomot emeltetett.

A helység egyik legszebb, felújított műemléke a *Pogány szentély*, Mitrasnak, a Nap istenének tiszteletére épült. A legenda szerint Zorasztrianus papnő Mitrás iránti (beteljesületlen) szerelme zálogként emeltette még időszámításunk előtt. Az államvallásá lett kereszténység idején, vagyis 301 után, amikor minden pogány emléket megsemmisítettek, valami csoda folytán ez a hellénizmus építészeti re-

mekmű megmenekült. 1679-ben földrengés rongálta meg, de az 1960–70 években végzett helyreállításnak köszönhetően ma teljes szépségében látható. Rakott kőemelőnyen áll, tetőzete 24 jón oszlopra támaszkodik, bejáratához igen magas kőlépcsők vezetnek, jelképezve mily nehéz, terhes az út az áldozati asztalig. A két alsó lépcső körbefutja az épületet. A bejárat két oldalán egy-egy felemelt kezű, behajlított térdű alak vigyázza a lépcsőt.

A kivételes akusztikájú szentélyben gyönyörködve hallgattuk a Szt. Gayane templomi kórus előadásában meglepetés-ajándékként felhangzó énekeket.

Lavas - lepénykenyér készítés

A lavas kenyeret helyettesítő termék, amely liszt, víz és kevés só összedolgozásából készül. A tészta nyújtófával nyújtja ki, kézzel mozgatva, dobálva „szellőzteti”, majd további mozgatással keresztet formázva megáldja, domború falpra teríti, vízzel meghint, majd hirtelen mozdulattal reácsapja a földbe ásott tűzhely (*tonir*) felhevített falára. Itt

Lavas-sütőde

ismételten vízzel permetezik, amitől fellégbuborékosodik, és máris készen van! Kizárólag a család legidősebb asszonya készíthette, aki már valami igazán fontosat tett családjáért (ma pékségekben készíthetik). Félévente egyszer sütötték, hiszen sokáig tárolható. Gyorsfogyasztásra hús-zöldség-gyümölcs töltelékkel készítik.

Megkóstoltuk – az erdélyi székely szóhasználatban a leves lavas hangzású szó, így nem volt vitás, hogy körünkben osztaflan sikert aratott.

Három asszony tartja fenn azt a kis sütdét, amelyet meglátogattunk. Természetes

közvetlenséggel házi gazdaságukban megtermelt vörösbort kínáltak a lavas mellé, csoda-e hogy azonnal otthon éreztük magunkat vendéglátóink kertjében?

Folytatjuk

Örmény-magyar gyermekrovat (55. rész)

Kedves örmény származású magyar gyerekek!

2011-ben is folytatjuk a szép kis történeteket az örmény őseink életéből, amikből ti, de szüleitek és nagyszüleitek is megismerhetik a régi történeteket. Ha a történetek végén feltett kérdésekre helyesen válaszoltok, és azt elkülditek címünkre, nyereményben részesültök. Ha még nem tudtok írni, akkor rajzoljátok le a történetet, szüleitek és nagyszüleiteket biztosan segítenek nektek.

Leveleiteket várjuk emailon: ormenyvasarhely@yahoo.com, vagy postán: dr. Puskás Attila, str. Campului, 540175 Tirgu Mures, Románia

LÉGY TE IS A „GYÖKEREK” ÖRMÉNY GYERMEKROVAT NYERTESE 2011-BEN!

Az élet folytatódik

1920-tól Örményország a Szovjetunió része lett, és nagyon sok fontos állami tisztviselőt, katonatisztet, tudóst, zenészt és sportolót adott az országnak és a világnak. Hogy csak néhányat említsünk közülük: Artem Mikojan volt a MIG vadászgépek tervezője, amik a nevüket is tőle kapták, testvére a Szovjetunió egyik elnöke volt. Sokan hallgatják Aram Hacsaturján zene-műveit, de ismert Hambarzumjan, a neves úrhajós is. És nem szabad elfelejtenünk az idegen földön élő örmény származásúakat sem, mint például William Saroyant amerikai író és Charles Aznavour zeneszerzőt sem.

Kérdés: **Sorold fel Örményország 20. századi hírességeit. Miben alkottak nagyot? Ki él még ma is közülük? – keressd meg interneten!**

Gyermekválasz:

Június: Jereván elfoglalása a kormány elűzését, jelképek lerombolását és függetlenségük elvesztését jelentette.

Július-augusztus: Az örményeket a kurdok és a csecsenek ellen kellett védeni. Ezek a népek ma Törökországban és Oroszországban laknak.

Szeptember: 1918 az örmények függetlenségét jelenti, 500 év rabszolgaság után. A főváros Jereván, a zászló színei: piros, kék és narancssárga.

Október: Örményországot Khemal Atatürk török vezér támadta meg, majd a szovjetek vonultak be. Jerevánban 14.000 kéziratot és nagyon sok könyvet őriznek.

(Molnár Zsófia, Marosvásárhely)

Meghívó

2011. december 4-én, vasárnap, a 16,30 órakor kezdődő szentmise után Fancsali János Liszt hangversenyét hallhatják az érdeklődők.

Közlemény az adózó rendelkezése szerint a kedvezményezett részére átutalt összeg felhasználásáról

Kedvezményezett: Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

Székhelye: 1015 Budapest, Donáti u. 7/A

Kedvezményezett adószáma: 10100792-72594972-00000007

Bírósági nyilvántartási száma: 11.Pk.60217/1997

Képviselője: dr. Issekutz Sarolta

Létesítő okirat szerinti közcélú, közérdekű célja:

1. Országos szakmai szervezetként az örmény kisebbségi, nemzetiségi kultúra ápolása
2. Örmény nemzeti kisebbség képviselete
3. Kiadványok megjelentetése
4. Szellemi és tárgyi emlékek felkutatása, állagának megőrzése

Közhasznúsági fokozata: 0

Az átutalt összeg tárgyévi felhasználására vonatkozó adatok

1. A rendelkező évben juttatott összeg:	313.498 Ft
2. Ebből a tárgyévben működésre fordítható összeg (Ax0,3):	94.049 Ft
3. Ebből a tárgyévben működésre felhasznált összeg:	94.049 Ft
4. Ebből a tárgyévben cél szerinti tevékenységre felhasznált összeg:	219.449 Ft
5. Ebből tartalékolt összeg:	0 Ft

Az átutalt összeg tárgyévi felhasználására vonatkozó adatok

36. A tárgyévben felhasználható teljes összeg	313.498 Ft
37. Ebből a tárgyévben működésre fordítható teljes összeg	94.049 Ft
38. A tárgyévben felhasznált teljes összeg	313.498 Ft
39. A tárgyévben működésre felhasznált teljes összeg	94.049 Ft
40. A tárgyévben cél szerinti tevékenységre felhasznált összeg	219.449 Ft
41. A tartalékolt teljes összeg	0 Ft

Az átutalt összeg felhasználásának szöveges ismertetése

1. Működési költségként internetre felhasználva	94.049 Ft
<i>Működési költség felhasználva összesen</i>	<i>94.049 Ft</i>
2. Fővárosi Örmény Klub helyiségbérleti díjra	28.000 Ft
3. Gudenus J.J. Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája c. könyvbemutatóra meghívó tervezése	30.000 Ft
4. Gudenus J.J. Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája c. könyvbemutatóra meghívó nyomdaköltsége	37.500 Ft
5. Örmény eredetű magyar nemesi családok címerei – digitális kiállítás	30.000 Ft
6. Gudenus J.J. Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája c. könyvbemutató szervezése, rendezése	60.000 Ft
7. Gudenus J.J. Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája c. könyvbemutató fogadása	33.949 Ft
<i>Cél szerinti tevékenységre felhasználva összesen</i>	<i>219.449 Ft</i>

Budapest, 2011. október 10.

dr. Issekutz Sarolta elnök

Fővárosi Örmény Klub

2011. november 17. (csütörtök), 17 óra

Magyarok Háza, Budapest V., Semmelweis u. 1–3., I. emeleti Bartók terem

Műsor

I. Beszámoló

a Bp. Főv. XII. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat
2011. évi tevékenységéről – Filmvetítés

II. *Dr. Papp Erzsébet: Haszonnövények c. atlaszának
bemutatója, melyen részt vesz a festményeket készítő
94 éves erdélyi örmény szerző is*

Rendező: Bp. Főv. XII. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat

Támogató: Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület,
Fővárosi Örmény Önkormányzat

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja a **pénzadományok gyűjtését** az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Pénzbeli adományok az egyesület bankszámlájára befizethetők.

Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Királyhágó fiók: 10100792-72594972-00000007

Az **Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye:** 1015 Budapest, Donáti utca 7/a.

Postacíme: 1251 Budapest, Pf. 70. **Telefon:** 201-1011, **fax/tel.:** 201-2401

Elnök: dr. Issekutz Sarolta

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK – füzetek

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület havonta megjelenő kiadványa

A kiadványt támogatja:

a Fővárosi Örmény Önkormányzat

(1054 Budapest, Akadémia u. 1. III. emelet 338-339, telefon: 332-1791)

(felfogadás: hétfőn 16–18 óráig, fovarosiormeny@gmail.com)

és a Bp. Főváros II. ker.-i, Ferencvárosi Örmény Kisebbségi Önkormányzat.

Nyilvántartási szám: 2.2.4/78/2002.

Főszerkesztő: **Béres L. Attila**

Felelős kiadó: **dr. Issekutz Sarolta**

Munkatársak: Dr. Sasvári László, dr. Issekutz Sarolta, Bálintné Kovács Júlia (Kolozsvár),

Dr. Puskás Attila (Marosvásárhely)

Szerkesztőség: 1251 Budapest, Pf. 70. Tel.: (1) 201-1011, Fax: (1) 201-2401

Lapzárta: minden hónap harmadik csütörtökét követő hétfő!

Tördelés: Szakmány György

Nyomdai munkák: Pannónia-Print Kft.